

894.35

6004

9-55 264quid ne

Unsurin.

302.

ԶԵՆԶԱՆՆ ՊԻ ԱՍՄԱՆՆ

Հ Է Ք Ե Ա Թ

Պարսկերէնի եւ Թուրքերէնի բնագիրներէց համեմատութեամբ փոխադրեց

Ս Մ Ա.

Թ Ո Ւ Ր Ք Ե Ր Է Ն Ե Ր Ք Ե Ր Ի Բ Ն Ա Ք Ր Ո Վ
եւ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՈՎ

Ե Ր Վ Ե Ր Ն ա զ ա տ Է Ն Թ ա Ր Վ մ ա ն ւ ա ծ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Ա Ն Է Ք Ս Ա Ն Ք Ր Ո Պ Ո Ւ

Տպարան Ա. Մ. Մալխասեանցի

ԹԶԺԴ

ԶԵՆՋԱՆՆ ՊԻ ԱՍՄԱՆՆ

Հ Է Ք Ե Ա Թ

Պարսկերէնի եւ Թուրքերէնի բնագիրներէց համեմատաբար փոխադրեց

Ս Ս Ս.

Թ Ո Ւ Ր Ք Ե Ր Է Ն Ե Ր Գ Ե Ր Ի Բ Ն Ա Գ Ր Ո Վ
եւ

ՀԱՅԵՐԵՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՈՎ

Ե Ր Գ Ե Ր Ն ա զ ա տ ե ն Թ ա Ր Գ մ ա ն ւ ա ծ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Ա Ն Է Ք Ս Ս Ն Դ Ր Ո Պ Պ Ո Ղ .

Տպարան Ա. Մ. Մալխասեանցի

ՌԶԺԴ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

PHYSICS DEPARTMENT

1911

RECEIVED

APR 11 1911

FROM THE PHYSICS DEPARTMENT

CHICAGO, ILL.

1911

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Իրենց վարքով էլ Ղուկէյլին ու Նաթանը սիրելի էին նոյնպէս երկրի ազգաբնակութեան, որոնց գոնէ արտաքին յարգանքն ու համակրութիւնն էին վայելում: Այսպէս երկար ժամանակ դարձութիւնների մէջ կեանքերը մաշելով, մի օր յանկարծ զգացին, որ իրենք այնորեւէ են: Աշխարհի վրայ ինչպէս ամեն մահկանացուի բաժինն է ցան ու վիշտը, բիւրաւոր բարիքների մէջ ապրողներից էլ անբաժան է հոգեկան տանջանքն ու տառապանքը, այդպէս էլ իշխանն ու քէհան իրենց սքտի խորքում կրծող ունէին, որ նրանց հանգիստը, խռովում, միշտ զգաստացնում և յիշեցնում էր, թէ իրենք էլ ապերջանիկ ու թշուառ են: Այս ահաւոր հարստութեան, գանձերին, պալատներին, պարտէզներին ու հասոյթներին տիրելու, կառավարելու և վայելու ժառանգ չունէին երկուսն էլ:

Այլևս չը կարողանալով ներքին վշտի մրմուռներին դիմանալ, իշխանը իր թորերը մաշող վիշտը աստիճանաբար պարզեց իր քեհային, որպէսզի խօսելով, Եիրքին ցաւերը դուրս թափելով գոնէ կարողանայ սփոփւել: Յաճախ Ղուկէյլի իշխանը իր խորհրդակցին, վշտակցին կանչում էր պալատ իր վիշտն էր յայտնում ու կրկնում.

— Քէհա, ոչ մի կարիք չունենք, վիճակներս լաւ հարստութիւններս անբաւ, բայց ոչ ժառանգ չունենք, ինչ վերջ պիտի ունենայ մեր կեանքը:

— Իշխան, ասաց մի օր Նաթանը, արի միասին ճանապարհորդենք, անշուշտ մի բարի պատահար կ'ունենանք մեր ցաւին ճար կըլինի:

Այս խօսքի վրայ Ղուկէյլին ու Նաթանը իրար ձեռք բռնած պալատից դուրս եկան, ման գալով գնացին գետափ հասան: Աղօթարանը բացւելուն մօտ էր, երեսները դէպի կենսաբաշխ արեւը դարձրին, աղերս ու խնդրածք արին: Երբ հոգով վերացած յափշտակութեան մէջ էին

ԶԷՆԶԱՆՆ ՈՒ ԱՍՄԱՆՆ

ՀԷՔԵԱԹ

Երևակայողների կարծիքով, պատմողների ակնարկով, հովերի ազդեցութեամբ ենթադրում են, որ հնումը Երիգա այժմ Երզնգան քաղաքում ապրում էր Ղուլէյլի անունով մի իշխան: Սա մի իմաստուն Քեհա (պալատի վերատեսուչ) ունէր Նաթան անունով, որի հետ ամբողջ կեանքը անցկացրեց մեծ հրճանքով և անվերջ զւարճութիւններով: Սրանց ընթացքը համերկրացիների արմանքի, գալմանքի ու նախանձի պատճառ էր դարձել: Ամեն մարդ էլ նրանց վայելած կեանքը ձեռք բերելու, վարելու տենչով էր տոչորւում: Իշխանն ու Քեհան անշափ կայրի ու գոյքի տէր էին, մեծամեծ ազարակներ ու անտուններ ունէին, որոնց մէջ անվերջ զւարճանում էին և ուրախ մըթնացնում իրենց օրերը: Ո՛չ միայն ոչխարի կովի, այժի ու խոզի հոտեր, ձիու, ջորու ջոկեր ունէին, այլ յատկապէս անտառներում երէներ, եղջերուներ, այծեամբներ, արջեր, գայլեր և ուրիշ գազաններ էին աճեցնում, որպէսզի ազատ որսան և օրերը տխուր չը մթնացնեն: Անտառներում բազմազան ծառեր էին աճեցնում, որպէսզի անուշահոտ փայտեր կտրեն թէ այրելու և թէ շէնքի ատաղձի համար:

հան, յանկարծ հեռուից նկատեցին գեղանի մերկ Ջրկոյսին, մագերը թիկունքին ու կուրծքին թափած, արևի նախնական ճառագայթների տակ ցոլալով ու փայլելով վար էր իջնում լողալով, ձեռքին բռնած կարմիր նուռը։ Խսկոյն ջուրը մտան, ստացան յաւերժական կոյսից նուռը, մեծ հրճւանքով մատաղը բաժնեցին արեւագալին հասնող ուխտաւորներին և իջինք վերագարձան պալատ։

Որդեկարօտները ալևորի պատգամն իսկութեամբ կատարեցին։ Խսկապէս մի ամիս չանցած տիկինները յղիացան։ Ինն ամիս, ինն օր և ինն ժամը լրանալուց յետոյ երկուսն էլ ազատուցան և երկու ուրախառիթ զաւակ լոյս աշխարհ բերին, իրենց ամուսինների հոգեկան մեծ ուրախութեան և հրճւանքի ժամին յանկարծ պալատում յայտնուեցաւ Ալեորը, զրկեց իշխանի աղջկան և անունը Զէնչան դրեց, իսկ քեհայի տղային զրկելով Սաման կանչեց։ Այս պաշտօնական անւանակոչութիւնը կատարելուց յետոյ, նորից կրկնեց ալևորը, որ մանուկները արփունքի հանելուց յետոյ, անշուշտ իրար հետ ամուսնացնեն։ Ապա ծնողներից խոստում առաւ ու նորից անհետացաւ։

Հրաշքի յետգարները (եազիգեաւրները), ծերերի ժառանգները միասին միեւնոյն յարկի տակ մեծացան, քրնքոյշ բողբոջի նման աստիճանաբար զարգացան։ Ինչպէս օրօրոցում իրար ծոցում էին բալուլում նրանց, այնպէս էլ միեւնոյն մահճակալի մէջ էին քննում երբ նրանք երեք չորս տարւան էին։ Միատեսակ շոր էին հագնում, միանման ձեով հագուստ, կապուստ ու գտակ ունէին, միասին էին ճաշում ու ընթրում, իրար եղբայր էին կանչում և իրար հետ էին խաղում օր ու գիշեր։ Երբ արդէն իրենք իրենց պարտէզ էին իջնում խաղալու, սաղարթախիտ ծառերի տակ զբօսնելու և վազվզելու, ծնողները որոշեցին նրանց դպրոց ուղարկել, որպէսզի վարժապետը նրանց

մտքերը մշակէ և ընդարձակէ: Այդտեղ վարժապետի խրատներով և յորդորներով կըթւեցան, գրել կարգալ սովորեցան, թւելու և հաշւելու վարժեցան, մարդեցին իրենց բազուկները, ոսկորները վազվզելով, թռչկոտելով և հոգին վսեմ մտքերով: Օրից օր մանուկները իրենց սովորած առակներով, օրինակներով ու պատմութիւններով աղնւացան, ճաշակով նրբացան ու վեհացան:

Օրերն իրար յետեից սահեցան ու զլորեցան, ամիսներ ու տարիներ անցան, երեխաները գիտութիւնով գինւեցան, զարգացան, պատանի ու խելահաս դարձան: Ընչափ իրար նման էին Ասմանն ու Զէնջանն, ինչպէս միևնոյն նուան հատեր և այնպիսի գեղեցիկ տիպարներ էին գէմքով ու կազմով, որ հըճւանք էին պատճառում ոչ միայն դպրոցի ընկերակիցներին, այլ բոլոր պատահողներին: Մանկական ու պատանեկան համակրութիւնն ու իրար մասին տածած քաղցր ցանկութիւնը աստիճանաբար դարգանալով, վերջապէս բուռն սիրոյ փոխարկեց:

Մի օր Զէնջանի մայրը խօսակցութեան մէջ մերկնաբար ասաց. — Աղջիկս ոչ միայն համակրում է Ասմանին, այլ կուռքի նման պաշտում է:

Թէև դեռ այդ միջոցին տղայի շոր էր հագցնում Զէնջանը, բայց վաղ զգացել էր, որ ինքը տղայ չէր Ասմանի նման և ինչ որ տարբեր կազմ ունէր իր եղբայրը: Մանաւանդ նա արգէն ըմբռնել էր, որ Ասմանը Նաթանի, իսկ ինքը Ղուկէյրի գաւաին էր և հարազատներ չէին: Ինչպէս յայտնի է էգերը աւելի շուտ են զարգանում և նրանց զգացումները աւելի վաղ է բորբոքում քան թէ արուներինը: Ուստի մի օր դպրոցի ճանապարհին մի անմարդի փողոցում Զէնջանը գրկեց Ասմանի գլուխը, փաթաթեց և տար-տար համբոյրներ խլեց նրա շրթունքներից: Այնքան մեծ հաճոյք զգաց Ասմանը այդ ջերմ համ-

բոյրներէից, որ նրանից յետոյ շարունակաբար այդ համբոյրները կրկնուում էին նպաստաւոր պարագաներին: Սիւր մի վնուկ պառաւ այդ բանը նկատելով իշխանուհուն լուր տարաւ, զգաստացրեց, որ զսպէ դեռահասներին: Իշխանուհին այնպիսի փոթորիկ բարձրացրեց պալատում, այնքան ճնշեց իշխանին, որ վերջինս մօտեցաւ իր վաղեմի բարեկամին և ասաց:

— Առ այդ սրիկայ որդուդ և դուրս գնա՛ պալատից, այլեւ բեզ չեմ կարող պահել արքունիքում:

Նախանի խնդիրն ու աղերսը ներգործութիւն չունեցաւ, նա դուրս եկաւ թէ պալատից, պաշտօնից ու դիրքից և թէ դատապարտեց իր միակ որդու տանջանքներին ականատես դառնալու: Մի ժամանակ այս վիշտը կրելուց յետոյ, երբ լսեց, որ Զէնչանն էլ տառապում է Ասմանի նման սիրոյ տապով, Նախանը գնաց ապարանք և յիշեցրեց իշխանին ալեոր բուրմի պատէրը: Բայց իշխանը զանազան պատճառաբանութիւններով նրան քնացրեց:

Սակայն Զէնչան հանգիստ չէր տալիս ոչ հօրը և ոչ մօրը, նա անվերջ պահանջում էր իր եղբօրը՝ Ասմանի հետ ազատ տեսակցել: Օրիորդին խաբխիւում էին այսօր, վաղը, ուրբաթ-շաբաթ առարկելով և նորան տանջում: Վերջապէս իմաստուն Նախանը մի օր մտաւ նորից արքունիք առանձնութեան մէջ բռնեց իշխանին, երկար խօսեցաւ, համոզեց և աւելացրեց:

— Տէրս, ես պարտաւորեաժ եմ ձեզ յիշեցնելու, որ բուրմին մեր տւած խոստման և նրա մեզ յայտնած պատգամի ժամանակը լրացել է: Այս բնութեան Արեահօր և Զրմօր պահանջն է, պէտք է կատարի, որ նրանք թշուառութեան չը մատնւին: Պէտք է օր առաջ ամուսնացնել դեռահասներին, նրանց հրճանքը տեսնել և միխիթարել:

Ձեզ ձեր պարտքը և ուխտը յիշեցնելով, ես իմ պարտքս եմ կատարում, եթէ նորից յամառիք և մենք խոր վշտի ու տառապի մատնենք, ես մեղքիցս ազատւում եմ, թողնում եմ պատասխանատուութիւնը ձեզ վրայ:

— Սպասի՛ր, ասաց իշխանը, քէհա՛, զնամ կնոջս մօտ և քեզ պատասխան բերեմ, ու մտաւ իշխանունո՛ւ առանձնարանը: Իշխանունուն առանձին գտաւ և ասաց:

— Տիկին, ալիորի պատգամի համաձայն, Նաթանն եկել և Ձէնջանին իր որդու՝ Ասմանի համար կին է ուզում: Դրան ինչ ենք պատասխանելու, քանի որ ուխտել ենք քրքրմի առաջարկով:

— Դատարկ խօսքերով ականջներս մի՛ յոգնեցնէք, ասաց իշխանունին, դուք ձգտեցէք աղջկանս տալ Հանձիթի, Ծոփի, կամ Մալաթի իշխաններից մէկի որդուն: Ինչ յարմարութիւն կայ աղջկանս դռանդ ծառայի որդուն կնութեան տալու:

— Ես էլ չեմ կարողանում հաշտել այդ մտքի հետ, ասաց իշխանը, բայց քրմի պատգամը, աղջկանս սէրն ու ձգտումը.....

— Ես քու գլուխը կը փշրեմ, անճարակ թուլամորթ, ասաց իշխանունին, մի քանի հարւած տալով ծերուկի գլխին ու կրծքին, որը թողեց ու դուրս փախաւ:

Երբ հեւալով ու շփոթւած դուրս եկաւ զառամեալ իշխանը և նկատեց Նաթանին, ասաց.

— Այս խնդրի առթիւ այլևս ոչ մի խօսք չեմ ուզում լսել բու շրթունքից: Գնա հեռացիր, քանի կնոջս ճանկը չես ընկել:

Դրանից յետոյ իշխանունին միջոցներ ձեռք առաւ, որ այլևս դեռահասները իրար չը պատահին, որով թշուառ մանուկներն սկսեցին գիշեր-ցերեկ հառաչել ու սգալ: Չը դիմացաւ Նաթանը, մահն աչքն առած նորից դիմեց իշ-

խանին, բայց Ղուկէյին երբ լսեց նրա խնդիրը, սուրբ քաշեց, վրայ պրծաւ, որ սպանի իր հին բարեկամին և թշուառ հայրը հազիւ գլուխն ազատեց այդ սոսկալի վտանգից։

Ասմանը զգալով որ նպատակին չը պիտի հասնի, հիւանդի նման սկսեց հիւժուել, մաշուել և թախիժի մէջ ընկզմած գիշեր-ցերեկ մտածել, թէ ինչ հնարով հասնի մուրազին։ Նա շարունակ երազում էր, թէ քառասուն մանուկները, կամ եօթը սրբերը, երեակ ոյժերը իրեն ու Ջէնջանին տանում էին տաճարի բակի նահատակների, հանգստաբանները, իրար միացնում, իրար դէմքերը ցոյց տալիս, ոսկէ սափորով զինի էին խմացնում և իրենց սիրոյ կրակը բորբոքում էին։ Մի օր էլ պատանին զարթնեց և սկսեց խելագարի նման լալ։ Թշուառ հայրը սկսեց իր ծնկները, կուրծքը ծեծել, ուզեց բժիշկ հրաւիրել, որ արին առնէ, որպէս զի զաւակը փրկւի, չը խելագարւի իր սիրեկանի պատճառով։

Վշտաբեկ պատանին այլևս չը կարողանալով յաճախել այն դպրոցը, որտեղ տարիներով իրար հետ ապրել ու պաշտուել էին սիրահարները, գնաց հասարակական այգու գինետունը և գուսանների մօտ աշկերտ մտաւ։ Այստեղ երբ լսում էր երգերի քաղցր եղանակները, վսեմ խօսքերը, սիրոյ պաշտամունքն ու գովքը և սիրտ մորմոքող մտքերը, այրւում ու բռնկում էր աւելի սաստիկ մրմուռներով։ Խեղճ պատանու աչքի առաջից երբէք չէր հեռանում Ջէնջանի տխուր պատկերը, թէքւած բարձր վիզը, արտասուալի մեծ մեծ աչքերը և բոցակէզ այտերը։ Անվերջ նրա ականջներին բաղխւում էին սիրեկանի հառաչները, ողբի ձայները և տրտունջի մրմունջները։ Մի գիշեր Ասմանը երազում լուսացրել էր այն արևորի հետ, որի մասին շատ էր լսել ծնողներից։ Երազում արևորը մօտեցաւ պատանուն և ասաց։

— Դու մի յուսահատիր, սպասիր բառասուն օր և մուրազիդ կը հասնիս: Առ այս սիրոյ բաժակը և խմիր Աստղիկի կենացը, որ քու մուրազդ տայ:

Ասմանը խմեց և ալևորը բաժակի մնացորդը ձեռքին իսկոյն աներևոյթացաւ: Ապա Ասմանը երազում տեսաւ, թէ ինչպէս ալևորը այդ մնացորդ նեկտարը տւեց Ջէնջանին խմելու: Այս երազներն այնպէս էին յուզել ու փոթորկել պատանիին, որովհետեւ առաւօտ Նաթանն եկաւ տեսաւ, որ որդին շատ երկար է քնել և նրա բերան ու դունչը փրփրակալել է: Իսկոյն ձայն տւեց որդուն ու ասաց.

— Ի՞նչ ես քնել ու մնացել, վարպետներդ բեզ են սպասում:

Ասմանն անմիջապէս վերկացաւ, գնաց զինետուն, վարպետները զայրացան նրա վրայ, նախատեցին, թէ ինչի էր ուշացել: Մակայն պատանու լշտատիպ գէմբը գններով իսկոյն լռեցին և առաջարկեցին իրենց այս ու այն ծառայութիւնները կատարել: Ասմանը առանց հոգեկան տանջանքների չը կարողանալով ծառայել վարպետների բմհաճոյքներին, յուզւած, վշտի դառն ճնշումից սիրտն ազատելու, հոգին խաղաղելու համար խնդրեց, որ իրեն քնար տան մի բան նւագելու:

Երբ քնարը ձեռքն առաւ, այնպէս էր հարում կտրնտոցը լարերին, որ քնարի ձայնը զորդացնում ու ցնցում էր ունկնդիրների սիրտն ու հոգին: Ներզաշնակ եղանակներն այնպէս տարածւեցան զինետան ահաւոր սրահում, որ իրենց ձգեցին ունկնդիրների ուշքն ու միտքը, ապուշ կրթելով իր վարպետներին:

— Տղա, ասաց գուսանապետը, երեք օրում դու չէիր կարող այդքան բան սովորել, այստեղ հրաշք է կատարւել: Երկու օր առաջ քնարի լարերի կապերի տեղը չը գի-

տէիր, այսօր քնարը խաղում է մատներիդ մէջ: Աստ տեսնեմ,
կարո՞ղ ես ինքնաբուղիս ոգել (եղանակ հնարել) ու երգել:

Այլեւս պատանին չը կարողանալով խոր վիշտը տա-
նել, դառն մտքերը, հոգին ճնշող ցաւերը ցրւելու համար
քնարի լարերին խփեց և հետեւեալ հանգերը երգեց:

Ինձ բուժելու էլ մի կանչէք Լոխմանին,
Վերբս խորն է, չի երեւիլ ամենին,
Ես անձնատուր եղայ սիրոյ կրակին.
Գարնան հեղեղի պէս արցունքս հոսեցին:

Ողջունեցի, արժանացայ ես ժպտին,
Ողբակից գտայ հոգւոյս խոր վշտին.
Նոյն սափորից մեզ խմացրին հին գինին.
Խմեցի լիք բաժակ, սիրով հարբեցի:

Սիրահարն է ողբում իր սիրեկանին,
Քանի որ խմել է սիրոյ նուրբ գինին,
Հոգիս ասաց,—Կարդա հանգերից վերին,
Բացի սիրոյ գիրքը, խօսքը կենդանին...

Սիրոյ գովքը երգում է Ասմանը թշւառ,
Առանց ծխի թոքս է վառւում անդադար,
Սրտիս ցաւից ողբս բռնեց ողջ աշխարհ,
Սպասում եմ դատաւորիս դատն: արդար:

Թորքերէն

Իսթէմէմ թաբիբի, Լոխման բուլունգի,
Քէնդի եարալարըմ դէլդի, նէ գէրսին.
Աշգ աթաշընա իւմմանէ դիւշդըմ,
Բահար սէլի բիբի ջօշդըմ, նէ գէրսին:

Սէլամ վերդիմ, սէլամումի ալդիլար,
Ղալբըմզաքի մուրադիմի բիլդիլար,
Իիր գաղէհդէն արի հայեաթ վերդիլար,
Ազգըն տօլուսընը իշդիմ, նէ՞ գէրսին:

Աշըզլար փիրընի էօյէր շայէթգան,
Իշէր աշգ տօլուսուընը արու հայաթգան,
Իէլիմ սէօյադի, ընդ, օգու ալաթգան,
Աշըզըն քիթաբընը աշղըմ, նէ՞ գէրսին:

Սէֆիլ Ասաման էյլէր փիրըն մէհթինի,
Եանար ջիգեարըմ, չըգմազ թիւթիւնի,
Հէսաբ իթդիմ եէրին, գէօյին Ղաթինի,
Հազըն հիքմէթինէ շաշղըմ, նէ՞ գէրսին:

Այս երգը զարմացած լսեցին գուսանները և Ասամանին բնածին բանաստեղծ յայտարարեցին, որը տեղից բարձրացաւ, վարպետներին ապշանքի մատնած, տուն վերադարձաւ:

Այդ օրը Զէնչանն էլ նոյնպէս շատ էր քնել: Նա-
ժիշտները մօտեցան նորա անկողնին և ինչ տեսնեն,— բե-
րան ու կգակ փրփրակալած: Շւարեցին, մօրն իմացրին,
զարթեցրին ու հարցրին.

— Օրիորդ, քեզ ի՞նչ պատահեց:

Մայրը մօտեցաւ, համբուրեց ու ասաց:

— Աղջիկս, քեզ ի՞նչ պատահեց:

— Սիրոյ կրակի բաժակն ինձ խմացրեց ձեր պատ-
մած ալիօրը, ասաց օրիորդը, եթէ չէք հաւատում, ձեզ
համոզուելու համար երեք չորս բառեակ բանաստեղծութիւն
ոգեմ ու նւագեմ: Կնայէք ու նոր շինել տւած բամբուս
բերեք:

Անմիջապէս ցանկացած բամբիւր տւին, Վերցրեց
վշտարէկ կոյսը, լսեցէ՛ք, թէ ինչ նւագեց սիրոյ հրով ներ-
շնչած օրիորդը:

Այս գիշեր երազում դարձայ խելագար,
Ճամբայ ընկայ դէպի բառասնի աշխարհ.
Հասայ, ձեռներս կրծքիս շարած կանգնեցայ,
Խմցրին ինձ բաժակ, լիք բաժակ նեկտար:

Ինձնից ողջոյն տարէք նագենի եարին,
Միթէ ես կարո՞ղ եմ տոկալ այս ցաւին.
Դեռ ծաղկահաս ես ծառայեմ բամբիւրին,
Երգիչների վարդըս վառւած բոցերին....

Թորքերէն

Դիւն գիջէ սէյիւրդէ օլդըմ դիվանէ,
Վարդըղըմ բըբլարըն եօլի դըր, եօլի,
Էլի բալլի դուրդըմ անդէ դիվանէ,
Սունդիւար բիր գաչ դօլի դըր, Կօլի:

Բէնդէն սէլամ իդին նազլի եարըմա,
Ջանլար տայանը մի՞ ահու գարըմա,
Գէնջ եաշըմդա խղմէթ իդէմ փիւրըմա,
Ձէնջան աշգլարըն փիւրի դըր, փերի:

Եսաց ու լոեց: Հայրը մտածեց, ապշած չորս բոլորը
նայեց ու ասաց:

— Սպրիս աղջիկս: Եթէ մի գուսան ներկայանայ քըն-
նութեան, կարո՞ղ ես մրցել:

— Գուսանները չեն համարձակւիլ ինձ հետ մրցման

դուրս գալ, բանաստեղծների դէմ կարող եմ ողբել ու ասել:

Ասմանը վշտաբէկ թափառական էր դարձել և շրջում էր յաճախ պալատի այգիներում և պարտէզներում: Մի օր Ձէնջանը նորան տեսաւ ասպարանքի բարձր լուսամուտից և չը կարողանալով զգացումները սանձել, դիմեց հօրը բամբէռը ձեռքին հետևեալ քառեակը երգելով:

Հայրիկ, միթէ սրտիս վերքը չե՞ս տեսնում,
Որոնիր ու գտիր մի հմուտ դեղտուր,
Միթէ Տէրն էր վճռել հոգուս անջատում,
Որ ես սիրուս գրկեմ միայն երագում:

Հայրիկ, վարիր երկրիդ դէկը ամբողջ դար.
Արարչից խնդրել եմ, նաւըդ առաջ տար.
Միայն սիրահարիցս ինձ մի բաժնել տալ,
Ես վանդակից նրան տեսայ վշտահար:

Աշխարհ բռնեց հառաչս ու ողբ անդադար,
Տես, ոստի մ' է թառել խղճուկ սիրահարս,
Կեանքս զոհ եմ դրել ես նրա համար
Նրա մէջ եմ տեսնում կեանք, արև, աշխարհ:

Կեցցես, իշխան հայր, դո՛ւ կեցցես յաւիտեան,
Ճակատագիր չի ջնջւիլ յաւիտեան,
Մի բորբոքիլ սրտիս կրակ, թո՛ղ թռչեմ,
Փարւանի պէս խանձեմ, չորնամ յաւիտեան:

Թոռքերէն

Բիլիրմիսի՞ն, բաբա, դէրդիմի մէնիմ,
Արադըմ փէրիմի, բուլղըմ գէչէն գիւն,

Բէօյլէ իմիշ բանա հագգըն ֆէրմանի,
Փիրլէր իլէ դէվրան սիւրղըմ գէչէն գիւն:

Դէօվլաթինդա, բաբա, սիւրէսին դէմի,
Մէվլայա էմանէթ էյլէղիմ սէնի,
Սէվդիյիմդան ջիւդա գիւշիւրմէ մէնի,
Ղաֆէսիմդան եարի գէօրղուլմ գէչէն գիւն:

Շու ալէմի ալդի ահ իլէ զարըմ,
Արշա տայանմիշդը բէնիմ ֆէհրաղըմ,
Ուղուրընա ֆէդա դըր բու դարիբ ջանըմ,
Շիւքիւր միւրաղըմա էրդիմ գէչէն գիւն:

Եաշա սէն, բէյ բաբա, սէն բինլար եաշա,
Եաղընլար գէալիբ թալէհսիզ բաշա.
Սէօյլաթմա, Զէնջանըն եանսըն աթաշա,
Փէրվանա դէք եանղըմ նարա գէնչէն գիւն:

Հայրն դգաց, որ Ասմանը օրիորդի ապարանքի շուրջըն է ման գալիս, աղջկան իր սիրով այրում, խանձում է, սաստիկ զայրացաւ և հրամայեց:

— Ով որ այդ ստահակ ու յանդուգն տղային պատահի, սպանէ և նրա արիւնոտ շապիկը ինձ ներկայացնէ, աղջիկս նրան կնութեան կը տամ:

Ապա զգուշութեան համար նորընտիր քէհային հրամայեց, որ պատրաստութիւն տեսնի, աղջիկը վերցնեն և տնով տեղով, մի քանի ամսով ամառանոց գնան, բանի որ արդէն վարունն էլ հասել էր:

Այդ օրերը Ասմանի սիրտը սաստիկ նեղանալով, գրեթէ ձեռք բաշած, գնաց մտաւ իշխանի այգին և իր սրբեկանին գտաւ ու ասաց.

— Ե՛կ, համբուրւենք, ինձ թոյլ տուր, որ գնամ պանդխտութեան:

— Ինչ^օի ես պանդխտում, ասաց զայրացած Զէնջանը:

— Վէց-եօթն օրով ինձ թոյլ տուր պանդխտելու, շուտով կը վերադառնամ: Համրած օրը շուտ կը լրանայ, ապա՞ծ ե համբուրելով սիրեկանի շրթունքներն ու աչքերը վերադարձաւ իրեն հօր մօտ: Երբ տուն մտաւ, ներկայացաւ հօրն ու ասաց.

— Հայրիկ, քեզնից թոյլտութիւն եմ խնդրում:

Ապա քնարը վերցրեց, լսենք, տեսնենք ինչ երգեց:

Լսիր, հայրիկ, սրտիս խորհուրդ պարզ, յայտնի,
Իրաւունք տո՛ւր բռնեմ մահակ պանդխտի,
Ինձ մի՛ այրիւ այս կրակում ընտանի,
Տուր քնարըս, հայրիկ, ընկնեմ ես ուղի:

Զէնջանն անցաւ, չը գնայի ողջերթի,

Մխիթարել, նա էլ հեկաւ, վշտալին.

Այսօր հիւր եմ ես էլ յարկում հայրենի,

Հայրիկ, տուր ինձ քնարս, ընկնեմ ես ուղի:

Մայրիկ, մի՛ արտասուիլ, բաւ է, դու մի՛ լալ.

Վերքոտ սիրտս սիրոյ տէգին դէմ մի՛ տալ,

Ես ճամբորդ եմ ինձ իմ ուղուց ետ մի՛ առ,

Մայրիկ, տո՛ւր ինձ համբոյրդ, ես ընկնեմ ուղի:

Սիրոյ բոցով վառւում է թոքս ու հոգիս,

Լսիր խնդիր, լսիր խօսքը խղճուկիս,

Հալալ արա տւած կաթիդ ու խնամք,

Տո՛ւր ինձ համբոյր, մայրիկ, ես ընկնեմ ուղի:

Առժամանակ պանդուխտ ընկնեմ տար աշխարհ,
Արտսունք թափեմ հեղեղի պէս անդադար,
Ձեռքդ մեկնիր, տուր համբուրեմ, թշնո հայր,
Հոգիս հայրիկ, իրաւունք տուր հեռանամ:

Թարքերեն

Ջանրմ բաբա, դիյնլա մէնիմ սէօզիմի,
Գէօզիմ բաբա, իզին արմայա գէլդիմ,
Եագամ արթէշլարա մէնի—էօզիմի,
Ջանրմ բաբա, իզին արմայա գէլդիմ:

Ձէնջան գէշդի, դուրամաղըմ սէլամա,
Դիյին գեալսըն, գէօրսըն սէֆիլ անամա,
Բուգիւն միւսաֆիրըմ քէնդու խանէմա,
Ջանրմ բաբա, իզին արմայա գեալդիմ:

Սէֆիլ Ասման աշք տօլուսընա եանա,
Դիյնլէ բէնի, դիյնլէ, էյ դարիբ անա,
Չօգ սիւղընը էմդիմ, հալալ էթ բանա,
Ջանրմ անա, իզին արմայա գեալդիմ:

Ասման դոյ բիր գաման դուրբէթ չէքէյիմ,
Գէօզլարըմդան գանլու եաշար թէօքէյիմ,
Դուր, գէթուր, բաբա, էլին էօփէյիմ,
Ջանրմ բաբա, իզին արմայա գէլդիմ:

Ասաց ու կտրեց: Այդ ժամանակն հայրը՝ Նաթանն
եկաւ, առաց:

— Զաւակս, դու չես կտրող պանդխտել, դեռ չի հասել
տար երկիր մեկնելուդ ժամանակը:

Բայց Ասմանը չը լսեց ծնողներին, նրանց ձեռքերն համբուրեց, խուրջինը հագար ոսկով լըցրեց, նոր շոր ու սպիտակեղէն դրեց խուրջինի մէջ, բնարը ձիու քամակին կապեց, ճանապարհ ընկաւ դէպի իր սիրեկանը, որը ծնողների հետ ամառանոց էր գնացել: Մինչ շտապում էր Ասմանը, մտրակում էր նժոյգը, որ շուտով հասնի իր ցանկալի սիրեկանին, Ձէնջանը անորոշութեան մէջ տառապում էր ամառանոցում: Նա վիշտը ցրելու համար յաճախ վերցնում էր բամբիւն ու հրդում և հօրը սիրտը բրբրում ու վառում էր:

Փապուս էի եղել գիշերս երազում,
Բռնել էի դրախտի ուղին — քառասուն,
Ձեռքերս կրծքիս շարած կեցայ ատեանում,
Տւին ինձ լիք բաժակ թւով քառասուն:

Սիրահարիս լիճը խորն էր սուզեցի,
Ալևորս եկել էր այստեղ ինձ այցի,
Եօթանասուն ցեղ մարդ կանգնել էր սէյրի,
Ամենքն էլ մոլորւած, ապշած մնացին:

Խմել եմ լիք գինին, հարբած եմ, տկար,
Բաց արի սիրտս, որ վիշտս կարդար,
Հանեցի ծիրանիս, սև քուրջս հագայ,
Թող ամենքն ասեն ինձ գիժ ու խելագար:

Արդեօք բացատրեցին վիշտս հրեշտակիս,
Թէ սէրն իջաւ երկնից այս թշւառ գլխիս,
Մանուկ մատաղ ստրկացայ ծերուկիս,
Ձէնջանն աշդների վարդն է և ծաղիկ....

Թորքերէն

Դիւն գէշէ սէյրիմդէ փէյման օլմուշում,
Վարդըղըմ քըքլարըն Էօլի դըր, Էօլի,
Դէսթըմի բաղլաղըմ դիվանայ դուրղըմ,
Վէրդիլար բարդէի տօլուղըր, տօլի,

Աշգլար գէօլլէրի դէրին դըր իւզէր,
Փիրիմ բու գիւն բանա էյլէդի նազար,
Եէթմիշ իքի միլլէթ Հագգ տէյիք գէզար,
Զիւմլէսի Մէվլանըն դուլու դըր, դուլի:

Իշմիշիմ տօլուի, սէրխօշում դայիմ,
Աշայըմ դէրդիմի, բէն քիմէ դէյիմ,
Թօքէիմ ալլարի, գարալար գէյիմ,
Դօյ դէսինլէր բանա գէլի դըր, գէլի:

Աջաք այան օլղը մէլէք դէրդիմա:,
Օնուն սէվդասի քէնդու սէրիմա,
Գէնջ Էաշըմդա խզմէթ իթգիմ փիրըմա,
Զէնջան աշգլարն գիւլի դըր, գիւլի:

Երբ Ասմունը գէպի իշխանի ամառանոցը ձիաւորւած
դնում էր, ճանապարհին մտածեց, թէ ամառանոցում ի-
րան բոլորն էլ ճանաչում են, կը բռնեն ու կտպանեն: Հե-
ռուն մի հովիւ տեսաւ, որ ոշխար էր արածում: Իսկոյն
մօտեցաւ խաշնարածին, ձին, սարքը նրան յանձնեց, հա-
գի հալան հանեց, հովին հագցրեց և հովի ցնցոտիներով
ծպտած, բնարը ձեռքին դիմեց իշխանի ամառանոցի ա-
պարանքը:

Դուլէյլի իշխանը իր նոր քէհայի և ուրիշ պաշտօնա-

կալներ ճետ առաւօտ կանուխ լճի ափին նստած խօսակցելիս, յանկարծ նրանց մէջ կանգնեց Ասմանը ձգւած աղեղից քցւած նէտի նման: Ղուէյի իշխանը նրան տեսնելով ասաց.

— Մօտ արի, հովիւ ի՞նչ ես ուզում:

Խեղճ Ասմանը հովւի քայլերով առաջ գնաց, ձեռքը քնարին դրած:

— Տղան, ասաց իշխանը նւագել զիտես:

— Հրամմերէք, իշխան, քիչ ու միչ կարող եմ նւագել...

— Թէ գիտես, մի քանի քառեակ երգիր, ասաց իշխանը:

— Աչքիս ու գլխիս վրայ, ասաց Ասմանն, քնարը ձեռքն առաւ, քոքեց ըւ այս երգը ոգեց ու երգեց.

Սիրահարւեցայ ես ճրագիս վրայ,

Նրա կայծ ու բոցից խիստ բռնկեցայ,

Դէմքի լսի ցոլքին շատ կարօտեցայ,

Ախ՛ մէկ գտնեմ, գրկեմ կորցրած եարիս:

Մագերին կապել է ոսկեթել մազթուկ,

Հալեց, մաշեց խղճիս թէ սիրտն ու թէ թոք,

Որոնում եմ անվերջ գոնէ, հետքն ու շուք,

Գուցէ հասնիմ կեանքում կենսատու եարիս:

Մայլել եմ սոխակիս գրաւիչ ձայնին,

Զգտում եմ հասնելու իմ կոկոն վարդին,

Կսկում գալարւիմ ես բարալիկ մէջքին,

Ստորուկ դարձայ պաշտած թագուհի եարին:

Զիտեմ անունն ու տոհմ հրճւանքով չայտնեմ,

Արգելքները ջնջեմ, փշրեմ ու այրեմ,

Հաւատարիմ հոգուն վիճակ բացատրեմ,

Սիրտս բանամ, վիշտս պատմեմ իմ եարիս:

Թորհրդ

Բէնդէ ջանանա գէօնիւլ զիւշիւրդըմ,
Զիա վերիւր չէվրէ եանա սէվդիյիմ,
Ջէմալի գէօրմէյէ արդուլար գէօնիւլ,
Սարաբիլսէմ սէնի ջանա, սէվդիյիմ:

Սօմ սրմատան օլսուն զիւլֆունուն բաղի,
Էրիտի գալմատի իւրէյիմ եաղի,
Արայա արայա բոլղըմ օթաղի,
Բէնդէ գեալղըմ բու մէյգանա, սէվդիյիմ,

Մայիլ օլղըմ բիւբիւլ քիբի զիլինա,
Էլ ուզադաբիլսէմ զօնչէ գիւլիւմա,
Սարըլաբիլէյղիմ ինջէ բէլինա,
Ղուլ օլմուշում բիր սուլթանա, սէվդիյեմ:

Սէօյլէմէմ իսմինի իւզում գիւլէյղի,
Արա երդէ օլ էնգէլլէր էօլայղի,
Բէնիմ սաղըզ եարըմ հալղէն բիլայղի,
Կէչմէզ իղիմ բէն զիվանէ, սէվդիյիմ:

Այս որ լսեց իշխանը զարմացած, խոստովանեց թէ
զուտանը բնածին բանաստեղծ է: Նոր-քեհան նրան զառ-
նալով ասաց.—Արի թոյլ տուր, թող օրիորդի հետ մրց-
ման մէջ մտնի և ես հաւատացած եմ, որ իշխանունին
սրան կը կապէ:

—Այդպէս բան միթէ կարելի է, պատասխանեց իշ-
խանը:

—Ի՞նչ նշանակութիւն ունի, երկուսը միասին կը
մրցին, մենք սրան չենք յայտնել, թէ օրիորդը ձեր զուս-

տըրն է։ Սա կարող է կարծել, որ մի աղախին է, կամ նաժիշտ։

— Ինչպէս կամենաս, ասաց տատանւելով իշխանը, թող մըցեն և մենք լաւ կը զւարճանանք։

— Հովիւ, ասաց քեհան դառնալով գուսանին, մենք մի աղախին ունենք, որ շատ շնորհալի բանաստեղծ է, կարող ես նրա հետ մըցել։ Միայն թէ առաջ նա պիտի սկսէ հարց բարձրացնել։

— Ուրախութեամբ, ասաց ծպտեալ հովիւը, միայն այն պայմանով, որ եթէ ես յաղթւիմ, ինձ ստրուկ վերցնէ իշխանը, ես նրան գերի դառնամ և ցմահ նրա հօտերն արածեցնեմ, իսկ եթէ յաղթեմ, իշխանն ինձ շնորհէ այդ աղախին։

Պայմանը խիստ էր, բայց իշխանը այնքան հետաքրքրւեց, որ մըցումից չուզեց խուսափել։ Այդ ժամանակ Ղուկէյլի իշխանը մտաւ ապարանքը կանչեց աղջկան և ասաց.

— Մի հովւի հետ մըցման դուրս գալու համար, բամբուռ վերցուր ու դուրս արի։ Բայց պիտի տքնիս, որ չը յաղթւիս։ Մըցագինը շատ մեծ է, եթէ տարւիս, հովիւը քեզ մըցանակ է տանելու։ Այնպէս արա, որ ընկճես այս լեռնական հովւին, որին ուզում եմ գերել, հովիւներիս շարքը մտցնել և զլխաւոր հովիւ նշանակել։

Զէնչանը համաձայնեց, բամբուռ ձեռքին դուրս եկաւ և այս քառեակը երգեց։

Լսիր, երգիչ, խորհիր այս հարց,
Ներքին վշտիցդ ինձ տուր համբաւ.

Ինչպէս դարձար դու երգասաց.

Յայտնիր ո՞վ է հոգուդ պաշտպան։

Թորքերէն

Աշը'գ, սանա դըր սուալըմ,
Դէրդընդան խաբար իսթարըմ,
Սէնի աշըգ քիմ էյլէդի,
Փիրինդան խաբար իսթարըմ:

Ասման

Ծովն եմ խրւել գիշեր թէ զօր,
Գլուխս ոտքիդ դրել իմ զոհ,
Քառասունքն են ինձ միշտ պահապան,
Քառասունքին ես կեանք պարտական:

Թորքերէն

Դէրեաեայ տալմշըմ դէրին,
Սանայ ֆիդահ օլսուն սէրիմ,
Բանա փիրիմդան սօրարսան,
Օլ քըքլար դըր բէնիմ փիրիմ:

Ձենջան

Քնարիս ձայն ելէջաւոր,
Բնութիւնն է պարզ, բանաւոր,
Քառասունք անունն է ահաւոր,
Աղբիւրի ակն ինձ դու ցոյց տուր:

Թորքերէն

Սազըմ սօյլէր փէրդէ փէրդէ,
Իմթիհան օլուրըմ բու եէրդէ,

Քրքլարըն մէքեանի նէ՞րդէ,
Սէնդէն բիր խաբէր իսթէրիմ:

Ասման

Քեզ տեսել եմ լոկ երազում,
Բիւրակ լճի վաճառոցում,
Քառսուն կոյսի վանք է հիմնած,
Բարձր լեռան մոյգ ձորերում:

Թորքերէն

Սէնի գէօրդիւմ նազարըմդա,
Բին-գէօլ դաղըն բազարընդա,
Արազըմ փիրիմի բուլղըմ,
Օլ դէրէնըն թէքքէսընդա,

Ձենջան

Երգիչն ողբում է իր վիճակ,
Երգեր ցրւում վիճակ վիճակ,
Ի՞նչ կայ քառսուն կոյսի ձեռքին,
Երգիչ, լուր տո՛ւր պարզ ու տեղեակ:

Թորքերէն

Աշգլար քէնդի հալինդա,
Սէօյլէնիր խալզըն դիլընդա,
Նէ՞ վար դըր գըլար էլինդա,
Սէնդէն բիր խաբէր իսթէրիմ:

Ասման

Մի գեղեցիկ ատեան տեսայ,
Ձեռքս կրծկիս դրի կեցայ,
Վեհ կոյսերի ձեռքին, կողքին,
Գիրք ու վրձին միայն տեսայ:

Թորոֆերեն

Գուրուլու բիր դիվան գէօրդըմ,
Դէսաղմի բաղլաղըմ դուրդըմ,
Օլ գրբլարըն էլլէրինդա,
Քիթաբ, դալամ, բոյա գէօրդըմ:

Ձենցան

Նստեց վիշապն ամպ նժոյգին,
Հասաւ օգնել իր մանուկին,
Բարձրից գրքերն՝ ո՞վ ցած բերեց,
Կրթեց մարդու միտքն ու հոգին:

Թորոֆերեն

Խզըրի աթա բինդըրդի,
Ղուլունա հարդըմ գէօնդարդի,
Քիթաբլարի քի՞մ ինդիբդի,
Սէնդէն բիր խաբար իսթէրեմ:

Ըսման

Մի ստեղծող մէկ աղբերակ,
Որից ծագեց ամբողջ աշխարհք,

Լոյսը բերեց երկրում խաւար,
Արեւստ, ուսում, գիր ու նկար:

Թորքերէն

Բիր դըր եարագան սահիբի,
Զիւմլէմիզդէ Հագգա թաբի,
Փիրիմդան բէն սուալ իթդըմ,
Զիբրայիլ ինգիրդի քիթաբի:

Զեյնաի

Երգիչն ունի վիշտ զանազան,
Կարիչ ձիաւորի նման,
Ասում է ու անհետանում.
Գաբրէլ քանի՞ փետուր ունի:

Թորքերէն

Աշգլար բօյլէ դէրդլի դըր,
Սօյլէնիր, գիդար, աթլի դըր,
Զիբրայիլ գաշ գանաթլի դըր,
Սէնդէն բիր խաբէր իսթէրիմ:

Աման

Հառաչում եմ միշտ անդադար,
Նեղ է գլխիս այս լայն աշխարհ,
Ո՞վ չը պիտէ Գաբրէլն ունի.
Երեք հարիւր վաթսուն փետուր:

Թորքերէն

Բէն գըլարմ ահ իլէ զար,
Զիւնքի ջիհան բաշըմա տար,
Զիբրայիլի քի սօրարսան,
Իւշ իւզ ալթմըշ գանաղի վար,

Զէնջան

Կոյսերն հրին են սպասում,
Դրախտում պարում, երգ են ասում,
Կեանք են վարում, սէր են խօսում,....
Փետուրն ունի քանի՞ կանգուն:

Թորքերէն

Մէլաիքլար նուր գէօղէղիր,
Զէննէթ ալարա բէնղէղիր,
Բիր գանաղ գա՞ն էնդաղէղիր,
Սէնղէն բիր խաբէր իսթէրիմ:

Ասման

Թշւառ մանուկ սիրուց զրկւած,
Թափառում եմ սէր կորցրած.
Մի փետուրն է աշխարհ բռնած,
Զափիր, որբան մեծ է կրակս....

Թորքերէն

Զիհանղէ գէղէրիմ բէօյլէ,
Բանա եէրղէն, գէօյղէն սէօյլէ.

Բիր գանադ զիւնեայր տութար,
Գուսուրուն սէն հէսաբ էյլէ:

Զեցան

Երգիչ հարցդ է կենդանի կեանք,
Որ բռնած է համայն աշխարհք:
Բայց ինձ ասա,— Գիտես՞ թէ բուն
Ինչ է ուտում և օրն ուրբան:

Թորթերեւ

Աշըգ սէօզըն մէլայըգ զըր,
Շիմտի րադբէթդէ փայըն զըր,
Բայգուշ նէ՞ եէր, նէ՞ թային զըր,
Սէնդէն բիր խաբար իսթէրիմ:

Էաման

Բաժին ունի ամեն օր բուն
Երեք խեղճ ու տկար թռչուն,
Որից մէկին պատառում է,
Իսկ երկուսին էլ արձակում:

Թորթերեւ

Օնա իւշ գուշ թային գիդար,
Բիրբիսի բաշ չէքեար գիդար,
Էգէր բայդուշու սօրարսան,
Բիրբինի եէր, իբիսին ազատ իղէր:

Զէնցան

Զէնջանիս սիրտն է միշտ վառւում,
Սիրոյ բաժակն խմում այրւում,
Իսկ այն ի՞նչ է, որ ամեն օր
Պատւում է ինքն իր բոլորն:

Թորքերէն

Զէնջանըմ իւրէյեմ եանար,
Աչք տօլուսըն իչէր եանար,
Օ նէ՞ դըր քի հէր գիւն տէօնար,
Սէնգան բիր խաբար իսթէրիմ:

Աման

Հովիւի թոքերն է միշտ վառւում,
Սիրտս է ծակում, վէրքս է այրում:
Ծծկեր մանուկն անգամ գիտէ,
Փուշ աշխարհն է միշտ պտտւում:

Թորքերէն

Զօբանըմ շիգեարըմ եանար,
Եիւրէյիմէ դէրզլար ինար.
Օնի բիւմէյէ նէ՞ հաջէթ,
Փանի գիւնեա հէր գիւն տէօնար:

Երեք օր, երեք գիշեր կերան խմեցին և իրար զէմ
նստած ոգեցին, երգեցին ու նւագեցին: Ասմանը Զէնջա-
նի բոլոր հարցերին պատասխան տւեց: Օրիորդը մի քանի

անգամ զաղտնապէս խոստովանեց իբեհն հօրը, թէ երգիչը
անաժին բանաստեղծ է և դժւար է նրա հետ մրցել: Ապա
երթը հասաւ Ասմանին հարցեր ուղղելու և նա ոգեց.

Ըաման

Ի՞նչ եռոտանի է, որ չունի հոգի,
Մարդու ձեռքն է կերտել և դրել սարքի,
Քառասուն թե ունի առանց երակի,
Մնցնող, դարձող կանգնում է նրա սէյրին:

Թորքերէն

Օնէ դիր քի իւշ այազլի ջանը եօգ,
Ուստա հափմիշ, քրք զօլու վար ջանը եօգ.
Օ պինասը բէլ բիւքիւլմազ, մանի եօգ,
Գէլան, գէչան սէյրան իտէր բունու բիլ:

Զէնցան

Եռոտանին կամուրջն է, որ չունի հոգի,
Ճարտարապետ կերտել, դրել է սարքի.
Քառասուն վտակներ նման երակի,
Միանում են գետին գնում գէպի ծով:

Թաւրերէն

Օ քէօփրիւ տըր իւշ այազլի ջանը եօգ,
Ուստա հափմիշ քրք զօլուվար, զանը եօգ,
Օ բինասը բէլ բիւքիւլմազ, մանի եօգ,
Գէլան, գէչան սէյրան իտէր, ալխաբէրի,

Աման

Ի՞նչ բարերար է, որ մարդ չի վստահիլ,
եօթ ներքնայարկ ունի, յատակն չերկիր.
Մակարդակն մարմարից չի զանազանիլ,
Գիշեր ցերեկ խմում է արիւն, գտիր:

Օրիորդը մոլորեց, չը կարողացաւ ըմբռնել հանեկի միտքը և պատասխան տալ: Հանգիսականները խնցին, որ այդ հանելուկի բացատրութիւնը տայ և ներս միտ գտնւի դէպի օրիորդը:

— Շատ բարի, ասաց բանաստեղծը, այդ հանելուծովն է ցոյց տալիս, որ մարդկութեան բարերար բաւական է, բայց նրա ջրերին չի կարելի վստահիլ: Անյառ խոր անդունդները չեն երևում, մակարդակը փայլում է: մարի նման, բայց արիւն արբու զազանի պէս, իր բձրացրած փոթորիկներով ընեղմում է նաւեր և կուլ է լիս մարդն — մարդկային արիւնը: Ապա նորից քնարի բերին բաղխեց կտնտոցն ու ասաց.

Աման

Մին ի՞նչն է, բրի դէմ չեն կարող կուել
Բերդեր, բուրգեր, լեռներ և ասպառաժներ,
Երբէք մի վայրումնա չի կարող կանգնել,
Այնքան հզօր է, որ թաքաւորներն
Անգամ չեն յանդգնել նրան արգելել
Որ չարշաւէ իրենց երկիրներն, գտիր...

Օրիորդը կաշկանդեց, լռեց: Ներսից մի սենեկաւ
ասաց.

— Այ հովիւ, այս հանելուկդ էլ ինձ բաշխիր, բացատրիր: Հովիւ — երգիչը այդ հանելուկի բացատրութիւնն էլ ներեց և առաջ.

— Ո՞վ կարող է քամու դէմ կուել, նրա արշաւանքները խափանել: Այդ հանելուկը ևս ներեցի, բայց ասելիքս վերջինը կը լինի, որից յետոյ զրազս կը պահանջեմ:

Աման

Այն բ՞նչ է, որ փետռած թևով է գնում,
Խալխը ամբողջ նրան հասնում է, օգնում:
Ամեն տարի կոխ է յայտարարում,
Յաղթում, նւաճում նորանոր երկիր:

Թորքերէն

Օ նէ դեր բի չէքմիշ գանատը գիտէր,
Զիւմէ ասկէր օնա իմտատլար իղէր.
Երլգա բիրդէմ գերեա իլէ ջէնգ իղէր,
Դէրեայի ֆէթհ իղէր, բունու բիլ:

Այս էլ չը կարողացաւ օրիորդը բացատրել: Այս հանելուկը եփրատ գետին էր նմանացրել, որի վտակները գարնան հորդելով իրեն օգնութեան էին հասնում, ուժեղացնում, սրլնթաց Միջագետքը արշաւելուց յետոյ մըտնում է ծով և ամեն տարի ծովաբէրանում նորանոր գետիններ աւելացնելով ծովից նւաճումներ է կատարում:

Այդ ժամանակ Ղուլէլի իշխանն ասաց, թէ այս անգամ էլ ինձ բաշխիր:

— Ո՞չ, ասաց երգիչ հովիւը, ևս զրազ էի բռնել և երկնատուր շնորհով ևս յաղթեցի ու վաստկեցի, օրիորդն

իմս է սրանից յետոյ, ոչ որ նրան չի կարող ինձնից յա-
փըշտակել:

Սրա վրա սաստիկ զայրացած, իշխանը հրամայեց
անմիջապէս բռնել կապել հովիւ երգիչին և զահիճներին
կանչելով հրամայեց զլխատել: Եւ որպէս զի իրեն անի-
բաւ վճռից սիրտը չը բորբոքւի, իր աչքերը չը տեսնեն
այդ հրէշային հրամանի գործադրութիւնը, իր ականջները
չը լսեն թշուառ պատանու աղիոգորմ աղաղակները, իսկոյն
ձի նստաւ իր նորիկ քհնայի հետ գնաց որսի:

Իշխանի հրամանի համաձայն զահիճը եկաւ, պատա-
նու թեկերը թիկունքին շարեց, կապեց և սկսեց դանա-
կը սրել, ու ասաց.

— Ինչ լանդիր որ ունիս, մահապարտ, ասա, որ կա-
տարենք և ապա գլուխդ մարմնից բաժանենք:

— Խնդրում եմ, իմ թեկերս քանդէք, քնարս տաք, եր-
կու քառեակ նւագելու թոյլտուութիւն անէք:

Մահապարտի վերջին ցանկութիւնը կատարւեց սովո-
րութեան համաձայն, տւին քնարը և նա ասաց հետեւեալ
քառեակները, որոնք լսում էր Զնջանը ներքնատան պատ-
շգամբին նստած:

Աման

Աման, ով սիրելիս, եկայ ես քեզ մօտ,
Հասիր, փրկիր գերուդ, ինձ վառեց կարօտդ.
Դաժան հայրդ տքնեց ջնջել կեանքս արօտ,
Բացատրելու համար եկայ ես քեզ մօտ:

Թորքերէն

Աման, սէվդիլիմ գեալդիմ եանընա,
Հուլ էյլէ բէնի, աղատըն օլա,

Բաբան դառի էյլէդի ջիւան ջանըմա,
Բիլդիրէյիմ սանա, խաբէրին օլսուն:

Այս որ լսեց օրիորդը մտածեց և անմիջապէս պա-
տասխանեց.

Զեկցան

Միթէ սարին մեծցել ես, օտարական,
Ինձ ծաղրելու իջել, հէյ, թափառական,
Դալար վարդի կոկոնին ես ձեռք մեկնում,
Միթէ չունե՞ս ամօթ, պատիւ, պատկառանք:

Թորքահերէն

Սէն դաղդան մի՞ ինզին, գեալդըն էջնէքի,
Գիւզէլի սարմաք մի՞ իդի մուրադըն,
Ասլա եօգ մի՞ օլ իւզիւնըն հիջաքի,
Զօբան, դօնչէ գիւլէ էլըն ուզադդըն:

Աման

Գոռզս գետեղեցին լարւած աղեղում,
Պառաւին, մատաղին մահը չի ջոկում.
Հիմի կը գլխատեն կը քցեն գետում,
Բաց ճաղերը, դուրս եկ, փրկիր սիրելուդ:

Թորքիլեն

Էջէլ երիմիշդիր օգուլու եայա,
Էօլիւմ բազմադ իմիշ եօխսուլ աբայա.

Էօլդիւրիւրլար մէնի աթարլար չայա.
Գալտըր շու փէրտէնի նազարն օլսուն:

Աւնջան

Հովիւ չափից ու սահմանից դուրս եկար,
Լաւ իմացիր փրկութիւնդ է անհնար.
Դու այդ մահւան արժանի ես, անպատկառ,
Լեռներից վար իջար ծաղրելու համար:

Թորքերէն

Չօբան սէնին էթդիլարն փէք չոզ դըր,
Ղաբիլ դէյիլ, ասլա դուրթուլիշ եօզ դըր,
Սանա բու օլիւմ փէք միւսթահազ դըր,
Բէնի սարմազ մի՞ նիյէթին, էյ չօբան:

Աման

Սիրելիս, Ամանդ է չոքել քո դրան,
Արժանի չէ ոչ հռչակիդ, ոչ անւանդ.
Ես գերիդ եմ, անմեղ արիւնս մի՞ թափել,
Սիրտս ծակեց, լեզիս պատռեց, իմացիր:

Թորքերէն

Մէվդիյիմ, Ամանըն, գեալդի եանընա,
Լայիլ դէյիլ դիր շու մէլէք շանընա,
Մէն սէնին դուլունըմ, գիրմէ զանըմա,
Բիլդիրէյիմ սանա, խաբէրին օլսուն:

Զեկն

Ես Զէնջանն եմ, մաղս ես ինքս եմ սանդրում,
Սիրոյ դաշոյնով սիրտ, թորս եմ կտրատում.
Հովիւ ես քու հայրենիքդ եմ հարցնում,
Ասա, ո՞ւմ որդին ես, ի՞նչ է քու անուն,

Թորքերէն

Զէնջանիլըմ բէն գիլիֆիմի տարարըմ,
Ազգըն խանչարիլէ բաղըրըմ եարարըմ,
Օղլան սէնին վաթանընը սօրարըմ.
Խաբար վէր բիմ դըր սէնին փէդէրըն,

Շաման

Հայրենիքս անուշ երիզ աւանն է,
Դու հրճւանքի մէջ ես, հոգիս հիւանդ է,
Ասմանիդ նշանն էլ մի շողակ գարդ է,
Էլ ինձ հարկաւոր չէ, ետ առ, քեզ պահէ...

Թորքերէն

Վաթանըմ էրգինգեան շէհէրի խօշտուր,
Սէն սէֆադա, բէն զաֆէսդա բիր զուշ տուր,
Ասման նշանի ջէվահիր թաշ դըր,
Բանա լազըմ դէյիլ, ալ սանըն օլտուն:

Ասաց ու քալթաւ պառաւի յանձնած մատանին գցեց
դէպի պատշգամբը: Ասմանի անունը լսելուց և մատանին
նկատելուց յետոյ, օրիորդը վազեց, հասաւ ու գրկեց իր

սիրահարին, բաց գլխով, մերկ կրծքով, սկսեց համբուրել,
զգւել և արտասուալի աչքերով այս թախանձանքը ասաց
դահիճներին:

Զէնջան

Սիրուս մորմոքն մղեց ինձ բեզ մօտ, դահիճ,
Խնայիր Ասմանիս, խտակիր քու խիղճ.
Հառաչում, վառում եմ, եղիր ինձ փրկիչ,
Խնայիր Ասմանիս, կարեկցիր, դահիճ:

Հայրս երբէք թող չը հասնի մուրադին,
Հառաչներից նրա օրերն նւազին,
Թող չերազէ ուրիշ զաւակի մասին.
Խնայիր Ասմանիս, կարեկցիր, դահիճ:

Ես՝ Զէնջանս ընկալ գերուս ոտքերին,
Այս անցքերը յայանի եղաւ աշխարհին.
Թափած արցունքս դարձաւ վտակ սև հողին,
Խնայիր Ասմանիս, կարեկցիր, դահիճ:

Թորքերեն

Ֆիդանըն իշխաւբ սանա գեալմիշիմ,
Մէվլանը սէվերսէն, գըյմա Ասմանա,
Օնուն իշիւն ահ էյլէյուբ եանարամ,
Մէվլանը սէվերսէն, գըյմա Ասմանա:

Բէնիմ բաբամ մուրադընա էրմէսին,
Բու ահըմզ բիմսէլէրդէ գալմասըն,
Բէնդէն դայրու էվլադ իւզի գէօրմէսըն,
Մէվլայը սէվերսէն, գըյմա Ասմանա:

Զէնջանիեմ բէնդէ զիւշղըմ այաղա,
Ագդը գէօղիմ եաշը, դէօնդիւ ըրմաղա,
Զիւմլէ մալիւմ սանա, ջան ջէլլաթ աղա,
Մէվլանը սէվէրսէն գըլմա Ասմանա:

Այսպէս դահիճի ձեռքից Ասմանին ազատելուց յետոյ, Դահիճին այնպիսի նւէրներ տւեց, որ նա թողնի պաշտօնն ու յաւիտեան հեռանայ իշխանի դռնից և առանց հոգսի կաթողանայ ապրել: Դահիճի հեռանալուց յետոյ Ասմանը ասաց — Քանի որ հայրդ ողջ է, մենք ցանկութիւններիս չըպիտի հասնենք: Թող ինձ գնամ պանդխտեմ, մի բանի տարի օտար երկրում կարօտովդ տառապիմ: Ժամանակը կանցնի, իմ գիտէ, ինչեք կարող է պատահել, դուցէ հայրդ ծերանայ և գիշէ, դուցէ մեռնի ու ազատւենք: Ասաց և նորից բնարը լարեց և սկսեց ոգել ու ձրգել:

Ասման.

Այս մռայլ օրերում, պաշտելի Զէնջան,
Երթամ տար աշխարհում, գտնեմ ապաստան,
Մեր վիճակը յանձնենք բաղդի հաճոյքին,
Իրար կարօտ սրտով կրենք մեր տանջանք:

Թորքերէն

Այրըլըզ գիւնլէրի, Զէնջան էֆէնդիւ,
Զըգըպ դուրբէթ էլլէրինէ գիդէյիմ,
Նասիբըմըզ դուրբէթ էլէ վերիլդի,
Բիւր գէմանդա հասրէթինի չէքէյիմ:

Զեկչահ

Դեռնաս, մի՞թէ խղճիս սէրը ուրացար,
Ազատ գնա, կտրի՛չ, թո՛ղ իմ սառն աշխարհ.
Թէ չես սիրում այգուս վարդն ու բուրաստան,
Ազատ գնա, կտրի՛ճ, թո՛ղ իմ այգեստան:

Թորք/տրհն

Էգէր ջիւան բանա մէյլին եօղիսա,
Վար իյիղըմ, Մէվլա սէլամէթ վերսին:
Գեալըբ բաղչէմտէքի գիւլիւ գէրմէզսէն,
Վար իյիղըմ, Մէվլա սէլամէթ վերսին:

Ասման

Հրաժարւեցայ ազգականից, վաթանից,
Թշնամիս էլ լեզուս կապեց արմատից.
Օտարներին չըտաս դալար-կոկոն վարդս,
Խոստացի՛ր ու երգւի՛ր, մինչև վերադարձ:

Թորք/երէն

Թէրբ էյլէղիմ մէմլէքէթիմ, էլիմի,
Դիւշմանլարմ լալ էյլէղի գիլիմի,
Եադ էլլէրէ վերմէ յօնչէ գիւլիմի,
Իգըրարընդա դուր, բի բիր գիւն գէլէյիմ:

Զեկչան

Մեր թշնամին պատիժն երկնից ստանայ,
Թանձր մաշկով աչքի լոյսը սեանայ.

Բայց վախում եմ, որ թարմ վարդդ թառամի,...
Ազատ գնահ, կտրի՛ճ, լքիր բուրաստանդ:

Թորքերէն

Բիզէ դիւշման օլան Մէվլադան բուլսուն.
Ղարալսըն գէօղլէրի, դան իլէ տօլսուն,
Ղորխարըմ գիւլ ղօնչէմ սարալըբ սօնսըն,
Վար իյիդըմ, Մէվլա սէլամէթ վէրսին:

Ըման

Բլբուլին քաշում է վարդըն ու վարդաստան,
Արկածներս խօսւի բերանից բերան.
Օտար աշխարհ գնաց, պանդուխտ, քու Ասման,
Մինչ վերադարձս հոգի՛ս, պահիր այս նշան....

Թորքերէն

Բիւլբիւլուն արգուսի ղօնչէ գիւլարա,
Իսմիմիդ սէօյլէնսին դիլդան դիլլարա,
Ասման գիդար օլդու դուրբէթ էլլարա,
Սագլա նշանըմը թա բէն դայթարամ....

Զենջան

Քաղցր խօսքդ ազդեց Զէնջանիդ սրտին,
Գլուխս չեմ յանձնել քոյ ոսոխներին.
Աչքս կուղղեմ քո գալիք ճանապարհին,
Ազատ գնահ, կտրի՛ճ, թող քո բուրաստանն:

Թորքերէն

Զէնջանա քեար էթզի շիրին սէօզլարեն,
Ադուլէրզէն քէնզի քէնզիմ գէօզլարիմ,
Բիր գամանդա եօլարենը գէօզլարում,
Վար իյիզըմ, Մէվլա, սէլամէթ վէրսին:

Կողմերը այս քառեակները վերջացնելուց յետոյ, այն գեղակազմ սիրահարը իր սիրեկանին ամեն օր իր գոյութիւնը յիշեցնելու, իր մասին մտածել տալու նպատակով հանեց մատից գոհար մատանին և տւեց իր սիրուհուն: Սիրեկանն էլ սիրահարի սիրտը իրեն հոգու հետ կապելու և անդադար նրան հայրենիքն ու սիրելին յիշեցնելու համար մի ոսկէ, գոհարազարդ ընչացքի սանր նւիրեց, որ քանի պէխերը սանրէ, հոգեկցին յիշէ և այնպէս կեանք վարէ օտար աշխարհում: Ապա վարդակարմիր շրթունքներն իրար հարւեցան և ջերմ համբոյրներով բաղխւեցան մէկը միւսին խոստումներ շնչացին, մաղթանքներ տւին ու բաժանւեցան միայն մարմնով, հոգով անքակտելի կապերով միացած մնացին: Ասմանը դուրս եկաւ, զնաց դտաւ իր հովւին, վերցրեց ձին ու հագուստը, նրա թողնելով ցնցոտիներն ու մի քանի կտոր արծաթ ու ոսկի ճանապարհ ընկաւ:

Բայց դառն մտքերը եկան շրջապատեցին Օրիորդին, արդեօք անգուլթ հայրս եթէ ճանապարհին պատահի ու գլխատել տայ, ես ինչ պիտի անեմ: Էլ աւել պակաս խօսելու հնար չունիմ: Ենթադրելով որ իր տխուր մաքերը կարող են անդրադառնալ սիրահարի գանկում, ուղեց ցրւել տխուր յիշողութիւնները: Արդեօք Ասմանս դժգոհ հո չը բաժանւեց, կամ թէ յուսալով որ նա ներողամիտ կը լինի, վերցրեց բամբիւր և այս քառեակները նւագեց ու երգեց.

Զէնջան

Ի՞նչ էք կտրծում զալար ծաղիկ, սար ու ձոր,
Աւել, պակաս կատակ արի բիւրաւոր
Հո՛ չը վիրաւորւեց իմ հոգւոյս հատորն,
Արդեօք զո՞հ սրտով բաժանւեց Ասմանն:

Գարունքին հորդում է, յեղեղում փտակն,
Եարս ամեն երկրում ունի վեհ հռչակ,
Եարից բաժանողի սիրտն է բոց, կրակ,
Բաժանւեց Ասմանս արդէօք զո՞հ սրտով:

Ծաղիկներդ զարնան զալուն են բացւում,
Զէնջանն եարից անջատ նստել է, լացում,
Սառ ջրերդ ամառն է մեզ յագեցնում,
Բաժանւեց Ասմանս արդեօք զո՞հ սրտով:

Ման եմ զալիս խշշան լճակի ափերն,
Անուշ բոյրեց հոգւով արբել եմ, հարբել.
Դալար վայրեր ձեզ եմ ես ապաւինել,
Բաժանւեց Ասմանս արդեօք զո՞հ սրտով:

Թոռիներէն

Ջանրմ եայլա՛, պէօգում եայլա՛, նե՞ ղէրսին.
Աջաբ Ասման բէնդան խօշնուդ գէթդի մի՞,
Արթըդ, էքսիք մունաբէթլար սէօլէգիմ,
Աջաբ Ասման բէնդան խօշնուդ գէթդի մի՞:

Փունար զօշար գեալըր, գէչար եայլըր,
Նազըր եարըմ հէր դիարդա սայլըր,
Եարընդան այրըլան դիւշար բայլըր,
Աջաբ Ասման բէնդան խօշնուդ գէթդի մի՞:

Բահար գեալըր չիչաքլարն աշըլըր,
Ղօխուսունդան միսքի ամբէր սաշըլըր,
Եազ օլունջա սօռզ սուլուն իշիլըր,
Աջաբ Ասման բէնդան խօշնուդ գէթդի մի՞:
Զէնջանի եարընդան եադ օլմուշ, աղլար,
Միգա սըղընմշըմ ա՛յ ուշա բաղլար,
Եազ գեալանջա սօղուդ սուլարըն չաղլար,
Աջաբ Ասման բէնդէն խօշնուդ գէթդի մի՞:

Յանկարծ իշխանը տուն վերադարձաւ այս վիճակից յուզեցաւ: Աշունն էլ հասաւ, հաւաքեց ու քաղաք վերադարձաւ: Ծոփում Միհրդատ անունով մի իշխան կար, որից խնդրակ հկաւ և օրիորդի ձեռքն ուղեց: Իշխանը վեց ամիս յետոյ տալու պայմանով աղջկանը նշանեց: Այդ ժամանակ օրիորդը ալ ու կանանչ հագուստը հանեց, աշխարհի կեանքից խռոված քրմունհու նման սևեր հագաւ: Ղուլէյլի իշխանի տունը կարծես թէ սուգ էր պատել և ամենքի երեսից ծիծաղն ու խնդումը անհետացել էր:

Ասմանը ճանապարհ ընկնելուց յետոյ, երկար ժամանակ թափառեց և մի օր սոսկալի բուդ ու բօրանի մատնեց: Թիփին աշիպէս էր փշում, որ զեռահասին ստիպեց աղիոողորմ ձայնով վիճակը ողբալու: Մահւան խուտար արհաւիրքը, սրտից թախիծը վանելու համար, վերցրեց Ասմանը բնարը և այս քառեակը երգեց ու նուագեց:

Ասման

Երկնային հօւր, դօւրս եկ, մնացի անճար,
Հասիր, օգնի՛ր խեղճ անողիս, արեգակ,
Բուր—բօրանին մնացել եմ ուժասպառ,
Ճեղքիր մէզը, դուրս եկ, ցոլա՛, արեգակ:

Միրուց հարբած մոլորեցայ լեռներում,
Եարից կարօտ, ծնողներից շատ հեռուն,
Վիճակս թոյլ, էլ ոյժ չունիմ տոկալու,
Ճեղքիր ամպը, դուրս եկ, փայլիր, արեգակ:

Ծնողներս թող մահիս բօթն իմանան,
Սգի շորեր հագնի, ողբաց սիրականն,
Ոսկորներս գազաններին չը մնայ,
Ճեղքիր դումանն, դուրս եկ, սիրտ տո՛ւր, արեգակ:

Փչեց քամին, պրծաւ թիփին, սառեցայ,
Լեզուս կապեց, աչքս մթնեց, պաղեցայ,
Այս գիշերւան օթկանս քար դարձաւ,
Ճեղքիր մռայլն, դուրս եկ տաքցուր, արեգակ:

Թորքերէն

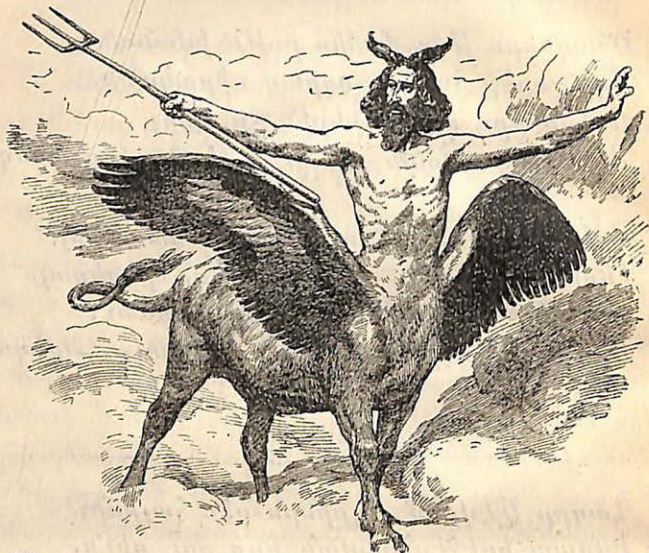
Ղաղըր Մէվլամ բիւրրսն սէն հալիմի,
Իմդատ իդէշէք գաման դըր բու գիւն,
Թաղաթըմ զալմադի զարդան, թուֆանդան,
Ուշա զաղլար բաշի դուման դըր բու գիւն:

Ղաղըր Մէվլամ բու գիւն սէնդէն բիր իմդադ,
Բէն բիլիրիմ քիմդան օլդի թաքսիրաթ,
Անամդան, բաբամդան զաղըրմ բէն հասրաթ,
Գիտէբիլմէմ, հալըմ եաման դըր բու գիւն:

Զէնջան խանում բէնիմ էօլդիլիմ բիւսն,
Զիբարուբ ալլարի, զարալար գէյսն,
Մէվլամ ջանըմ սանա ամանաթ օլսն,
Իսթէղիլիմ սէնդան իման դըր բու գիւն:

Ամանիլըմ բօրան օլդը, գըշ օլդը,
Բէնդէ բիւմէմ բանա նասըլ իշ օլդը,
Բու գէջէլիք միսքեանըմըզ թաշ օլդը,
Սանարըմ քի ախար գէման դըր բու գիւն:

Ասաց ու հստեց ձիւնի վրայ, ուժասպառ, ծածկւեց
և մտածում էր այնտեղ քնել ու մնալ: Քնումն էր, թէ
արթուն, յանկարծ տեսաւ սպիտափառ մի քուլմ, ճերմակ
յովտաղին հստած, որը կարծես թեաւոր վիշապ էր երկըն-
քից իջաւ և դեռահասին մօտեցաւ: Ալեորին նկատելու
պէս.— Աման հայրիկ, ասաց դեռահասը դու երկնքից ի-
ջնր, ո՞րտեղից հասար: Ապա նորից վերցրեց քնարը և
նաղեց ասելով,

Աման

Ես քաղցր կեանքից յոյսս էի կտրած,
Նեղն էի մնացել թշուառ, մոլորւած,

Ամբողջ մարմնով սանաժ, ուղիս կորցրած,
Ինձ փրկելու հասար, ալևոր հայրիկ:

Էլ ինձ մի խօսեցնի սրտումս է կսկիծ,
Սահել, սլացել ես դու ողջ աշխարհից,
Տապալկուժ եմ սիրեկանիս վշտերից,
Ասմանն էլ անցել է շատ բարձր սարից:

Թողըքըքն

Բու գիւն սաղլըղըմդան ումուղըմ քէսղիմ,
Տարդա դալըղըմի սէն նէրդէն բիլդին.
Եօլումը շաշըրըբ սարփ երէ դիւշըմ,
Սէնի բանա դաղըր Մէօվլա գէօնդէրդի:

Գեալ բէնի սօյլէթմէ սըզլայօր բու ջան,
Բունջա մէմլէքէթլէր իդէրսըն սէյրան.
Եարիմին դէրդընդան օլմուշըմ իւրեան,
Ասմանիյըմ ուջա դաղլարդան աշղըմ:

Այդ ժամանակն ալևորն ասաց զեռահասին.

— Զաւակս, այս բուք ու բօրանին դու ո՞ր երկիրը
պիտի երթաս, ձեռքդ ինձ մեկնիր և նստիր գաւակս:

— Ես ուզում եմ Բասրա գնալ:

— Լաւ, ասաց, միասին կերթանք: Ապա աւելացրեց.

— աչքդ խփէ: Ասմանը աչքը խփելու պէս, ալևորը ձիուն
մշտեց, որը թուաւ օդի մէջ և միևնոյն բոպէին անցաւ
Միշագետըն ու հասաւ Բասրա:

— Աչքդ բաց, ասաց Ալևորը, ահա հասանք Բասրա:

Ապա միասին քաղաք մտան, ման եկան, ալևորը տա-
րաւ Ասմանին և յանձնեց մի պանդոկապետի, որի անու-

ներ Պապի էր: Ալեորը պանդոկապետ Պապին յանձնեց Ասմանին և ասաց.

— Այս դեռահասին քեզ պահ ևմ տալիս, լաւ պահիր մինչև վերադարձս: Ասմանին էլ աւելացրեց. — Երբ նեղը մնաս, դու ինձ կանչիր, ես միշտ կը հասնեմ քեզի օգնութեան:

Այս խօսքից յետոյ ալեորը աներեւոյթացաւ: Ասմանը պանդոկում նւագում ու երգում էր: Տեղական երիտասարդները հաւաքւեցան երբ լսեցին դառահաս գոլսանի նւագները, մօտեցան ու ասին.

— Սիրելի երգի՛չ, խնդրում ենք երգես ու նւագես և մեզ մխիթարես ու հաճոյք պատճառես:

Ասմանը վերցրեց քնարը բոքեց, կանտոցը սրեց և սկսեց զնգզնգացնել պանդոկի սրահը և շուրջն հաւաքել Բասրայի զբօսասէր և նրբաճաշակ մտաւորականներին:

Ասման

Հայրենիքից, հարազատից հեռացայ,
Սիրոյ ձեռքից կրակն ընկայ, վառեցայ,
Մինչև երգս սարգի դրի, հաւնեցայ,
Ֆալագն իսկոյն բռնեց օձիգս, լուեցայ:

Զմայլեցայ ձեռին բռնած բաժակին,
Հասկացողի խորհուրդ խաղաղեց հոգին.
Շրթունքը նման էր վարդին, կակաչին,
Վաղաժամ վառւեցայ սիրոյ կրակին:

Թորքահէկ

Այրի զիւշդըմ վաթանըմդան, էլըմդան,
Թութուշուբ եանարըմ աշգըն էլինդան.

Աշըգլար սէօզիւնի չէքէր դիւզանդան,
Զալլւմ ֆալաք չափուք թուլթղի եագամդան:

Մայիլ օլդւմ էլինդաքի ֆինջանա,
Բաքիբին սէօզլարի քեար էթղի ջանա,
Լէբլէրնն օխշաթղւմ լալա, մէրջանա,
Եանդւմ բէն բիր զաման աշգըն էլինդան:

Ասաց ու լռեց:

Բայց իր ձայնով, նւագով և խոր մտքերով գրաւեց ժողովրդի սիրտն ու հոգին: Ամենքն էլ բաղաքի միւս պանդոկները թողին, հետզհետէ յաճախորդ դարձան Պապին, որ խնամում էր Ասմանին և անչափ օգտւում: Բասրայում եօթը գուսաններ կային, եօթն էլ իրենց պանդոկն ունէին: Ասմանի Բասրա հասնելուց յետոյ միւս պանդոկների յաճախորդները անչափ նւագեցան: Այս բանի վրայ սաստիկ չարացան գուսան պանդոկապետները և ժողովեցան Ասմանի առաջն առնելու:

Բասրայում Ղազի անունով մի վհուկ կար, յայտնի իր կատարած սոսկալի ոճիրներով, որի գաղտնի չարագործութիւնները հրապարակ հանելու ոչ ոք ոյժ չունէր: Պանդոկապետները գնացին, կաշառեցին վհուկին և խնդրեցին, որ Երեզայից եկած բանաստեղծի գոյութիւնը արեւի տակ ջնջէ և նրան մուլթ աշխարհ իջեցնէ: Երբ կարմիր ոսկին ստացաւ ձգում նստող վհուկը, ծպտեց, իջաւ քաղաք և սկսեց այն փողոցում թափառել, ուր ամեն իրիկուն գրօսնում էր պանդուխտ Ասմանը: Երբ նրանք իրար պատահեցան, վհուկ քալթարը մօտեցաւ Ասմանին և ասաց հարազատ ազգականի ժպտով ու ձայնով:

— Ասման ջան, դու բարով ես եկել, հուզար բարի: Դու ինձ չես ճանաչում, ես քու մօրաքոյրդ եմ: Դեռ դու

աշխարհ չէիր եկել, երբ մի վաճառական ինձ փախցրեց բերեց Բասրա, որի կինը դարձայ և մնացի այստեղ հայրենիքի կարօտ։ Իմ բաղդս էլ այս էր, ինչ կարող էի անել։

Ասմանը մտածեց և տարակուսանքի մատնեց, նա չէր կարող հրեականել, թէ աշխարհում Հազու նման վհուկ հրէշներ կան, որոնք ստեր յօրինելու համար անփոխարինելի ճարտասաններ են։ Ապա երբ նկատեց վհուկը թէ իր խօսքերը իրենց ներգործութիւնը կատարել են, նա աւելի վստահաբար դարձաւ միամիտ երիտասարդին և ասաց.

— Ո՞ւր ես գնում, ի՞նչի մեզ մօտ չես գալիս, քեռորդի։

— Գնում եմ այգիները դրօսնելու, իսկ ձեր տունն ինձ անծանօթ է։

— Արի գնանք մեր այգին ծաղիկ քաղէ, վարդ հոտոտէ, միրգ կեր, գինի խմէ։ Ես քեզի կառաջնորդեմ, գնանք։

Ասմանը գիշաւ և վհուկը նրան տարաւ, մտցրեց իրենց մեծ այգին։

— Դու ման արի, գաւակս, այգում, ասաց վհուկը և դուռը փակեց։ Մինչև ևս գնամ կերակուր պատրաստեմ, դու զրօսնիր, ո՛չ որ չը կայ այգում քեզ խանգարող, ասաց ու մտաւ իր բնակարանը չարագործ պառտուր։

Պառաւր այգում մի խոր հոր ունէր, որի վրայ թափարդ էր լարել և շուրջը ծաղիկ ու մրգի ծառ էր տնկել։ Ասմանը մօտեցաւ այդ ծաղկոցին, որ վարդ պոկէ, հոտոտէ և իր սիրեկանի կարօտը քաշէ, յանկարծ սլքեց և խոր հօրը դիտեց։ Սկսեց թշառ պանդուխտը աղաղակել ու կանչել, բայց ո՞վ պիտի լսէր նրա ձայնը։ Այդ ժամանակ Ասմանին մօտեցան մի քանի նւաղած ու թուլացած թշառ երիտասարդներ, որոնք նոյնպէս զոհ էին գնացել Հազի պառաւի խարդաւանքներին։

—Բարեկամներս, այստեղ դուք ինչ գործ ունիք, հարցրեց Ասմանը ապուշ կտրած:

—Պառաւ մի վհուկ մեզ գլորեց այս հորը, մենք անփորձ էինք, գլորեցանք: Հագարաւոր թշուառների մեզ պէս գլորել ու սպանել է այդ վհուկը, ասացին թշուառները, գնացէ՛ք և տեսէ՛ք, թէ որքան կմախք ու գանկ է թափւած ներսը, որոնցից կարելի է մի բերդ շինել: Այս հորից անհնար է դուրս գալ, ազատել:

Այս որ լսեց Ասմանը յուսահատւեցաւ, իսկոյն մաշկէ պարկից դուրս հանեց իր քնարը և սկսեց երգել ու ասել:

Ասման

Յովսէփի պէս գլորեցայ մութ գնդան,
Կասկածում եմ, կարօտ մեռնեմ, ո՛վ Զէնջան,
Հառաչանքի ձայնից խլացաւ հոգիս,
Ափսոս, հագար ափսոս, մատաղ հասակիս:

Երգում եմ ու կանչում պաշտպան քառասնիս,
Տեսէ՛ք թէ ինչ հասաւ պանդուխտ վիճակիս,
Ալևոր հայր, հասի՛ր, փրկի՛ր թշուառիս,
Արև աշխարհ հանի՛ր, տո՛ւր լոյս աչքերիս:

Դուք տեսել էք սրտիս կապը ոսկեթել,
Որ հիւսել է սիրեկանիս նուրբ մատներն,
Մի վհուկի թակարդն ընկայ կուրաբար,
Ալևոր հայր, հանի՛ր դու ինձ լոյս աշխարհ:

Թուրքերէն

Եռսուֆ քիմի զալգըմ գընդան իշինա,
Ղօրխարըմ քի հասրէթ զալամ ջանանա,

Զիրա զաւմիշըմ ֆիղան իշընդա,
Եազըզ օլդի բէնիմ բու գէնջ բաշըմա:

Բէն աղլարըմ, չըղըրըմ քըքլարա,
Բաքըն նէ գեալդի ղուրբէթդէ բաշըմա,
Դէրվիշ բաբա եէթիշ պանա իմդատա,
Չըգար բէնի շու ջհանէ եա րաբբի:

Բագմիշմիսըն շու սինէմին բաղընա,
Ալթուն, լալէ, գիւմիւշ սիւմբիւ բաղընա,
Բիր գօջա գարընըն դիւշդըմ թողընա,
Դէրվիշ բաբա, եէթիշ բանա իմդադա:

Յանկարծ ալեորն երեցաւ հորի գլխին, ձայն տւեց
և ասաց:

— Ասման, դաւակս, մի վախենալ:

Երբ Ասմանը ալեորի ձայնը լսեց, աղերսալի ասաց.

— Հայրիկ, ինձ դուրս հանիր այս որջից:

Ալեորը ոչ միայն իր սանին, այլ այնտեղ գտնւածներին բոլորին էլ դուրս բերեց և քառասուն հոգին միացան ու լցին հողով, աւազով ու խիճով այդ անյատակ հորը: Ապա երբ պարտէզից դուրս էին գալիս, սրանց դիմաւորեց վիուկը ապշած: Ալեորը գուրգը բարձրացրեց և այնպէս հասցրեց ոճրագործ վիուկին, որ նորան աշխարհ չեկած դարձրեց: Այդտեղից ալեորն ու Ասմանը հկան Պապի պանդոկը: Երբ ուզում էր յանդիմանել պանդոկապետին, Ասմանը մէջ մտաւ և ասաց, որ նա ոչ մի մեղք չունի:

Ապա քաղաքից դուրս ելան, սպիտակ ձին պատրաստ էր, նստան, ամպերի մէջ բարձրացան, սլացան և նոյն ըոպէին հասան Երիզա, Ղուկէյլի իշխանի պալատի դրանն իջան:

—Հայրիկ, ասաց Ասմանը, այստեղ է իմ մեծ թըշ-
նամիս, չը լինի ինձ վնասէ:

—Դու զնա, այն գինետանը նստիր, մինչև ես ներս
մտնեմ, տեղեկութիւններ հաւաքեմ, ասաց ալևորն ու ներս
մտաւ: Երբ ալևորը մտաւ բուրաստան, նկատեց, որ օրի-
որդը ծաղիկներն է կարգում, սարքում: Օրիորդը ալևորին
տեսածի պէս այս քառեակն երգեց:

Զէնջան

Ներս մի՛ մտնել, ալևոր հայր,
Այգումըս չէ սերտ սիրահարն,
Զարգացրել եմ նախ և առաջ,
Գարնան գովին վարդ ու կակաչ:

Թորթերէն

Գիրմէ՛, գէրվիշ բաբա, գիրմէ,
Սէվդիյիմ եօգ դըր պաղըմդա,
Բէսլէմիշըմ գիւլ աշըլսըն,
Էվվէլ բահարըն չաղընդա:

Ելեօրն

Մի՛ գայրանալ իշխանուհիս,
Զեռ չեմ մխել ծաղկի, տունկի,
Զմայլեցայ կոկոն վարդին,
Բլբուլն թառեց վարդի ոստին:

Թորթերէն

Ղազարա գէլմէ սուլթանըմ,
Խօշ աշըլմըշ դօնչալարըն,

Թօխունմաղըմ գիւլիւնըզա,
Բիւլբիւլ ղօնմիւշ տալընըզա:

Զեւջան

Ալեոր հայր, այս կողմն արի,
Մտիր այգի, նուռը քաղի,
Փնտրիր, գտիր, բեր տուն եարիս,
Խնդիրս հողումդ խորհուրդ պահիր,

Թռորքերէն

Դէրվիշ բարա, սէն գեալ բէրի,
Գիր բաղչէյէ դարգըր նառի,
Արա գէօնդէր էվա եարի,
Սէօղիւմ գալսըն իւրէյինգա,

Ալեւոր

Ես չեմ պարել հարսանիքին,
Մատնում է միշտ տմարդ հոգին,
Զեմ ճանաչում սիրահարին,
Տուն չեմ թողնում ծերուկ հիւրին...

Թռորքերէն

Նէ տութմուշըմ թօյ թիւլիւնի,
Նամէրդ սէօյէր գէօրդուլինի,
Թանրմանըմ սէվդիլինի,
Միսաֆերըմ էվինըզէ:

Զէնչան

Եարս ինձ անճար թողեց, գնաց,
Գնաց ղուրբաթ, դարիբ մնաց.
Զէնչանին գերու հետ փոխեց,
Ընկայ սիրոյ թակարդն, ընկայ:

Թուրքերեն

Եար բէնի եաբանա աթգի,
Վարդի ղուրբէթ էլէ գէթգի,
Զէնչանը բիր ղուլա սաթգի,
Գալղըմ աշգըն ղուզաղընդա,

Ալեուրն

Ես տեսուչ եմ իմ սահմանում,
Եթէ ղրկեմ եարիդ ձեր տուն,
Որ հրճւեցնեմ երկու հոգի,
Կը սիրէ՞ք դուք իրար մինչ մահ....

Այդտեղ ալևորը ծաղիկներից բաղեց փունջ կապեց, գնաց Ասմանի մօտ և յայտնեց, որ օրիորդի հարսանիքը երեսուն օրից իվեր բռնւած է և տասն օրից յետոյ Զէնչանին իրեն ամուսինը Միհրդադոր ծոփաց աշխարհ պիտի տանի:

Մինչ ալևորը այգում Զէնչանի հետ խօսքի էր բռնւած, Ասմանը մտաւ գինետուն և խօսքի բռնւեց Ղուլէյլի իշխանի աւագ երգչի հետ, որը նրան ստիպեց քնարը քոբելու և իրեն հետ մրցման դուրս գալու: Ասմանը յայտնի բան է, չը մերժեց և կողմերը այս քառեակները իրար

դէմասացին ու լսեցին: Առլէյլի իշխանի երգչի մականունն էր Գուսանների Վերատեսուչ, որը յաղթանակել էր մինչ այդ իրեն բոլոր մրցակիցներին և դիրք գրաւել:

Վերատեսուչ

Իմաստուններն բաց արին այս մրցարան,
Խօսիր, որդի՛ս, կատարեալինն է դպրոց,
Խօսքը ադամանդ է, արւեստը գոհար.
Ասա, որդի՛ս, կատարեալինն է դպրոց:

Թորքերէն

Մէյդանըմըզ փերլէր իլէ աշըղը,
Սէօյլէ, օղըւլ, բու քեամիլլար եուրդի դըր.
Մարիֆէթզա լալի գոհար սէօղիւ դըր,
Սէօյլա, օղըւմ, բու քեամիլլար եուրդը դըր:

Աման

Բարև տւի, քայլս դըրի ես այս տուն,
Ու զգացի կատարելի այս է բուն,
Եթէ շնորհք ունիս, հունարդ ցոյց տուր,
Զգացի, որ կատարեալին է դպրոց:

Թորքերէն

Սէլամ վէրդըմ, զադէմ բաստըմ բու եուրդա,
Բէնդէ բիլդըմ բու քեամիլլար եուրդի դըր.
Մարիֆէթըն վարսա գէօսթէր հիւնարըն,
Բէնդէ բիլդըմ բու քեամիլլար եուրդի դըր:

Վերահետույ

Տեսածներս ալ ու կանանչ թող ճոճւին,
Քօսածներս մագաղաթի թող գրւին,
Բաղդի գրածն անշուշտ պիտի կատարւի,
Ասա, որդի՛ս, կատարեալինն է դպրոց:

Թորքերէն

Գէօրդիւլիւմըզ ալ եշիլի սալընսըն,
Սէօզլէրիմեզ քեաղզարա եազըլսըն,
Ղաբիլ դէյիլ Հագգ եազըսը բօզուլսըն,
Սէօյլէ, օղլո՛ւմ, բու քեամիլլար եուրդի դըր:

Աման

Տեսածներս ալ-կանաչոտն ճոճում է,
Եթէ վիճակած է իսկոյն տըրում է,
Բանաստեղծը ամեն ծաղկից ժողում է,
Զգացի որ կատարեալինն է դպրոց:

Թորքերէն

Գէօրդիւլիւմըզ ալ-եշշիլի սալլանըր,
Նասիբ օլսա էլդէն էլլէ ալընըր,
Աշգըլարդա հէր նէ դէրսան բուլունըր.
Բէնդէ բիլդըմ բու քեամիլլար եուրդի դըր:

Վերահետույ

Գոհարդ արժան գնով ծախելու տքնիր,
Դիտունի հետ նիստ ու կացի միշտ ձգտիր.

Դու պատրոնիդ խորհուրդներին հեռակիր,
Ասա, որդիս, կատարեալինն է զպրոց:

Թորֆերեն

Ջէվահիրն գրյմէթիլէ սաթա գէօր,
Ձահթ էյլէ սէն քեամիլիլէ եաթա գէօր,
Էրբաբընըն նասըհաթը թութա գէօր,
Սէօյլէ օղլում բու քեամիլլար եուրդի դըր:

Աման

Ես Ամանն եմ խմեցի լամբառ բաժակ,
Միշտ իրարից ջոկեցի շիշն ու շողակ,
Գիրք կարդացի, միտք սրեցի անընդհատ,
Ձգացի, որ կատարեալինն է զպրոց:

Թորֆերեն

Ամանիյլմ փիր տօլուսուն իշարիմ,
Սէօլէշէլիմ լալի գոհար սէշալլմ,
Օգուլայլմ, դէօրդ քիթաբդան աշալլմ,
Բէնդէ բիլդլմ բու քեամիլլար եուրդի դըր:

Իշխանի այս գուսանը լսելով, որ մի երիդասարդ երգիչ է հասել Ներիդա, շտապել, եկել էր քննելու, որ յանկարծ որևէ ժողովում չը խայտառակէ: Երբ Ղուլէյի բէյն էլ լսեց, թէ ինչ որ երգիչ է եկել քաղաք, հրամայեց անմիջապէս հրաւիրել հարսանիք: Յանկարծ վշտակիր Ամանին տալան իր սիրեկանի հարսանիքին: Ջէնջանը լսելով որ Ամանը հօր ներկայութեան պիտի նւագէ, հար-

սանիքն էլ վերջանալուն դեռ տասն օր էլ է մնացել, նրան
խորհուրդ տւեց զգուշ վարւել և հնար մտածել ազատու-
լու: Բանաստեղծը իշխանի ներկայութեան հետագայ քա-
ռեակները նւագեց ու ասաց, օրիորդն էլ իր նաժիշտների
հետ ուշադրութեամբ լսեցին նրան:

Աման

Ի՛նչպէս չը տրոփէ սիրտըս խելագար,
Շեշտակի աչքերը բացեց արշալոյս.
Սաթ մագերը գալարւեցին վիզն երկար,
Վարդաշուրթն է, բլբուլն երգեց արշալոյս:

Կարմիր այտին կոկոն վարդեր շարաշար,
Սիրոյ հրից թոքս կպաւ բոցավառ,
Թագուն թարթով բիբը թշւառիս յառած,
Աչքը բաղցր, ունքը կամարն երևաց:

Անդուրժ խոստման, խօսքիս վրայ միշտ հաստատ,
Զայրոտ դէմքով, խոժոր կընճրով խանձ մի տալ.
Հոգիս, արդեօք կա՞յծ ընկաւ բու աչքերում,
Որ նրանցից սրտից բղխած բոց թռաւ:

Թէ անուներս յայտնեմ, սիրտս կը քարանայ,
Սիրահարին լացնող աչքն կը կուրանայ,
Յուզւած փրփրում եմ, էլ չեմ դիմանայ,
Ես էլ Մէջնունի պէս Լէյլիիս տեսայ:

Թորքմէն

Նի՞ջէ ահ իթմէսին դիւանայ գէօնիւլ,
Գէօզլարի մէլէքսիմա գէօրիւնդի,

Սիահ զիւլիւֆ դալ գեարդանա սարիլդի,
Դիւի բիւբիւլ, լէբի հէմրա գէօրիւնդի:

Ալ եանադա զօնչէ գիւլլար թագընըր,
Զիյէրշիյըմ աշգ օթունա եագընըր,
Բէնդէսինէ գիլլի գիլլի բագընըր,
Գէօղլար ահու, գաշը քեաման գէօրիւնդի:

Հէլէ տուրդըմ իգըարըմա, սէօղիւմա,
Խըշմա գեալիւբ քէէննի բագմա իւզիւմա,
Եուզում դէսէմ բէգ մի դէյդի գէօղիւմա,
Դաթարընդա դիւբէր մայա գէօրիւնդիւ:

Դէսէմ իսմիւմ, գիւզէլ, բաղըրըմ թաշ իյլար,
Աշգըն աղլատան չէշմիւմ եաշ էյլար,
Դուրմագ դէլի գէօնիւլ ջօշա ջօշ էյլար,
Մէջնունի եմ սաշը Լէյլայի գէօրիւնդի:

Իշխանին շատ հաճոյ թւաց երգչի երգն ու եղանակը. չը հասկացաւ, որ իր նախկին քհայի որդին է: Այս ըոպէին Զէնջան օրիորդը բանաստեղծին մի կապոց ոսկի ղրկեց, որի մէջ մի տոմսակ էր գրած ոսկի տախտակի վրայ: Առաւօտ վաղ սիրահարը քննեց ոսկու կապոցը և նկատեց տոմսը, ուշքն հաւաքեց, ձեռքն ու ոտքը դողդղացող կրքերը զսպեց և սկսեց կարդալ իր սիրականի, երկու աչքերի լսի զրածը: Այնտեղ յետագայ բառերը տեսաւ և կռահեց:

«Աման բարով եկար, խէրով եկար, աչքիս վրայ եկար: Սակայն հարսանիքի երեսունը չորս օրը աւարտեց, մնաց վեց օր: Խօսքիս վերջաբանն այն է, որ Կարինի իշխանապետը մի արդարադատ մարդ է: Զիդ նստիր և մի

օրում հասիր, խնդրիր: Կամ քեզ կսպանէ, կամ կը դառնաս, կը հասնենք մուրազի: Եթէ քեզ սպանէ, ես էլ թոյն կընդունեմ և Միհրգատին անձնատուր չեմ լինի: Ուրիշ ճար չեմ գտնում, քանի որ հայրս միայն իշխանապետից է վախենում և նրա ոյժով է գոյութիւնը պահպանում»:

Ասմանը կարդալու պէս, ասաց մտքում շատ բարի: Բայց քանի որ ծննդավայրս եմ հասել, վնամ նախ ծնողներիս ձեռքն համբուրեմ և ապա հանապարհ ընկնեմ: Վազեց, դնաց տուն ռտաւ, տեսաւ, որ հարը ալեօրեւ ու սպիտակէլ է, որդուն էլ չը ճանաչեց: Երգիչը արտասուելով փաթաթեց ու համբուրեց հօրը, մայրը կանգնած ապուշ ապուշ դիտում էր: Որդին մօր ձեռն էլ համբուրեց ու բնարը վերցնելով երգեց:

Ասման

Հայրի՛կ, վշտեր նորից ծլան, բազմացան.
Զիտեմ հումից նպաստ, բամակ ստանամ.
Նկրտում են յափշտակել իմ Զէնջան,
Երթամ, ցաւիս համար մի ճար ստանամ:

Հայրի՛կ, թշնամիներս դեռ բան չիմացած,
Անոյշ կեանքիս դէմ դաւ դեռ չը ծրագրած,
Օտար ճանկերն սէրս չը յափշտակած,
Նախարարապետին բողոքի երթամ:

Պէտք չէ թողնել եարիս թշնամուս ձեռքին,
Կոկոն վարդիս փրկեմ անգութ ժանիքից,
Ֆալագը չի թողնում հասնեմ մուրազիս,
Ճար բերելու երթամ Լոխման բժշկին:

Ասմանն եմ խփեցին գլորած զարիս,
Ակզբից տեսել էի հզօր պաշտպանիս,
Հաւատարիմ եարիս, մի տալ դուշմանիս,
Ներկայանամ իշխանների կնիքին:

Թողըքներն

Ջանքմ բաբա, երնէ գէրգէ դիւշ օլդըմ,
Բիւմէզըմ քի բէն նէ եանա գիդէյիմ,
Բէնիմ եարըմ էլդան ալմագ իսթէրլար,
Դէրզըմ իշիւն բիր դէրմանա գիդէյիմ:

Պապա, դիւշմանլարըմ բէնի գէօրմագդան,
Տույուբ գելուբ շիրին ջանա գըյմագդան,
Բէնիմ թաջ ու սէրիմ էլլար ալմագդան,
Վէզիրի բիր ալիշանէ գիդէյիմ:

Ֆէլէք գօյմագ միւրաղըմա էրէյիմ,
Մշըլմամըշ դօնչէ գիւլիւմ դէրէյիմ,
Վէրմա եարըմ էլա, սէնի գէօրէյիմ,
Իլլաջ իշիւն բիր Լօխմանա գիտէյիմ:

Ասմանըմ բելէմէզսըն զարիմի,
Թա էվէլի գէօրմիւշ իզըմ փիրըմի,
Դուշմանլարա վէրմէ սաղըզ եարըմի,
Մէօհրիւ սահիր Շահ-Սուլթանա գիդէյիմ:

Ապա իրար խոստումներ տուին, համբուրեցին և երիտասարդը ճանապարհ բնկաւ: Կարին հասնելով մի լաղպիր գտաւ, իր բոլոր վշտերը մի տախտակի վրայ արձանագրել տուեց, առաւ դնաց ներկայացաւ իշխանապե-

տին բնարը թևի տակ բռնած: Իշխանապետը զննեց աղերսագիրը, դիտեց դեռահասի դէմքը և երբ համոզւեց, թէ լոկ ճշմարտութիւնն էր արտայայտում անմեղ սիրահարը, ասաց.

— Թե՛ն, տմարդի չարագործ. քառասնի ուխտով դաշնաւորւածներին ինչպէս ես բաժանում: Ամառանոցում իրար հետ բանաստեղծական մրցման դուրս գան, տարւիս, տւած խօստմունքիդ դրժես և դեռ դեռահասին զլխատման դատապարտես:

Իսկոյն սենեակապետին հրամայեց, վերցնել որբան որ ձիաւոր մարդիկ և աղեղնաձիգ կամենալ, զնայ առաջագրէ յօժարակամ յանձնելու օրիորդին իր սիրահարին: Եթէ զարձեալ յամառի, կտրիւր ուխտագրութի գլուխը, կատարիւր հարսանիքը սիրահարների և ապա վերադարձիւր: Ապա դարձաւ երգչին ասաց. — Մի պատառ հաց կտրենք իմ սեղանի վրայ միասին, մի քանի քառեակ երգէ, մինչև ձիաւորները պատրաստւին ու ճանապարհ ընկնէք:

Ասմանը բնարը լարեց և հետեւեալ երգը ոգեց.

Ասման

Շատ թափեցի, իշխան, արտասուք արիւն,
Ու վառւեցայ սիրաբոբոր կրակում.
Յոյս ներշնչեց խեղճիս ձեր արդար անունն,
Հեռու երկրից ձեզ գիմեցի, մեծ իշխան:

Մի՛ վստահիլ սուտ աշխարհի կայանքին,
Մի՛ վստահիլ բաղդի խաղին, հանաքին.
Դատա արդար վճռէ, հասուր մուրազին.
Դուռդ եմ եկել իշխանների դատաւոր:

Թողորհրէն

Գէօգիւմդէն ախրդդմ գան իլէ աբի,
Բէնի եանդրդրլար աշգըն նարընա,
Արգու հալըմդան սէն ալ հիսաբի,
Դիարի դուրբէթդէն սէն դէյուլ գեալդմ:

Ինանմա սէն բու դիւնեանըն վարընա,
Բէնիմ արգուհալըմ գոյմա եարընա,
Հագգըմը հագ էլլէ սէն Ֆէրման Ֆէրմա,
Արգուլէյուլբ գեալդմ, բու ջան սէնին դըր:

Գլխաւոր սենեկապանը հրամանը վերցրեց, հինգ հազար ձիաւորով իսկոյն ճանապարհ ընկաւ: Սրանց զէնքերի փայլը, սուր սուր նիզակները, բարձրացրած փոշին աշխարհ բռնեց: Հետեեալ առաւօտ եկան հասան Երիզա, որ հարսանիքի քառասներորդ օրը լրացել էր: Լուր հասցրին Ղուլէյլի իշխանին, թէ իշխանապետից պաշտօնակալ է եկել պետական գործով: Իսկոյն իշխանը հինգ հարիւր ձիաւորով նրան դիմաւորեց և իր խորին յարգանքները յայտնեց երկրի հրամանակալի ներկայացուցչին, կեր, խում, պատիւ, ամեն բան կատարեց:

Ապա գնացին պալատի աւագ սրահը, ուր պաշտօնակալը կարդաց իշխանապետի հրովարտակը: Ղուլէյլի իշխանը սարսափեց և երկիւղից ասաց.

— Ես կարծում էի, թէ Ասմանը մեռաւ, բայց միթէ՛ նա դեռ ողջ է:

Իսկոյն պաշտօնակալը ներս հրաւիրեց Ասմանին:

— Վաշ, ասաց իշխանը, հինգ վեց օր առաջ այս երգիչը հարսանիքում նւագեց ու երգեց և ինչպէս ես նրան չը շանաչեցի: Ես երգւել էի սրա արիւնը խմել:

— Ես քու երգումդ կը կատարեմ իսկոյն, ասաց պաշտօնակալը և Ասմանի ճկուտը մի փոքր կտրեց, երեք կաթիլ արիւն հոսեցրեց մի բաժակում, վրան գինի լըցրեց և տւեց իշխանին խմելու: Ապա մօտեցրեց Ասմանին, որ իշխանի ձեռքը համբուրէ, որը փոխադարձաբար Ասմանի ճակատը համբուրեց:

Այդ ժամանակ մի ուրիշ աղջիկ բերին տւին Մենդատին, ճանապարհ դրին: Նորից եօթն օր, եօթ գիշեր հարսանիքը շարունակեցին, Ասմանի ծնողներին հարսանիք հրաւիրեցին, իրենց նախկին զիրքին բարձրացրին: Հաշտութիւնից յետոյ, պսակն էլ կատարեցին, զեռահասներին իրենց մուրագին հասցրին: Ապա պաշտօնակալի խնդրով Ասմանը նորից վերցրեց իր քնարը և հետեւալ քառեակները երգեց:

Ասման

Երկար տարի ճամբորդեցի շատ աշխարհ,
Երբէք հանգիստ չարաւ սիրտս խելագար,
Օտար երկրում դարձի ընկած կտրիճի,
Այգին կը կործանւի, վարդը կը թոշնի:

Սրտակաթը ամեն չարից կաճօթէ,
Օտարի անարգանք հոգի կը կըթէ,
Իրեն թողած օտարներին թէ սիրէ,
Քնքոյշ սրտերն կրակ գցած կը ծխէ:

Նորից ծնայ գանձարանից իմ սրտի,
Վիշալս, վերքըս ողջ աշխարհին է յայտնի,
Թէ մարդ զրթէ իր խոստումին, իր խօսքին,
Շուտ հեռացիր, անօրէնից, կաց մէկ դի:

Պակաս խօսքը, Ասման սրտի խթան է,
Ցնդի վիշտս, որ գռողիս վատթար է,
Ինձ պէս խեղճին այս գուլուճն էլ զժւար է,
Արեան վրայ նորից արիւն չեն ջրթել....

Իսկոյն Ձէնջան ալ ու կանանչ հագաւ, եկաւ իր Ասմանի մօտը նստաւ, սկսեցին քաղցը ու անոյշ գրիցը: Հանդիսականները երբ այս նկատեցին, խնդրեցին որ վերջին երգն էլ Ասմանը նւագէ ու զնան կարագն ու մեղրը իրար խառնեն և իրենց կերակուրը պատրաստեն: Ասմանը նստեց վերջրեց իր քնարը և երգեց հանդիսականների համար հետևեալ քառեակը:

Ասման

Զքնաղ վարդս եկ ինձ մօտ, պատուիր կանանչ քօղն,
Լի կրծքով ու հոգով շնչենք, ծծենք օդ,
Ազատութիւն տանք մեր շուրթին ու բազկին,
Վայելենք ինչ տւել է մեզ ստեղծողն.....

Հոգիս, գու հագել ես կանանչ ու կարմիր,
Մայրեցայ աչքերիդ փայլին, շարժումին,
Սիպտակ վիզ, բարակ մէջք գրաւեց հոգիս,
Եկ համբուրւենք, սիրելիս, եկ, ինձ գրկիր:

Թշնամիներս չւան առնեն թող կախին,
Շրջապատը պատնէշ դառնայ պաշարէ.
Խոստացել եմ եօթը մատաղ պիտ գոհւին,
Քաղցր ու համեղ մաս ու բաժին բաժանէ:

Միայն այսօր ազատեցի սև սգից,
Ինձ էլ է ստեղծել քո տէրն—արարիչ,
Քէն ու ոխը թող վերանայ աշխարհից,
Քնքոյշ, անոյշ ձայնդ լսէ քո կտրիճ:

Թուրքերէն

Գեալ, գիւղէլ իւզունդան զալդըր նիքեաբըն,
Ջանուղիլդան գէօրիւշէլիմ, շիմգի գեալ,
Սէնի, բէնի եարադանը սէվէրսէն,
Բիբ մուրադա եէրիշէլիմ, շիմգի գեալ:

Գիբ բագալըմ եէշիլինա, ալընա,
Մայիլ օլդում ըէֆթարընա, զիլընա,
Բէյազ գեարդանընա, ինջէ բէլինա,
Սարըլալըմ, սարմաշալըմ, շիմգի գեալ:

Դիւշմանլարըմ քէմէնդ ալսըն, Ասըլսըն,
Դօրդ էթարֆի հիսար օլսըն, բասըլսըն,
Վազ էթմիշիմ եէգի գուրպան քէսիլսըն,
Թաթլը, թաթլը գէօրիւշէլիմ, շիմգի գեալ:

Էսմանիլըմ, շիմգի չըգտըմ դարադան,
Բէնգէնի եարադամը սէնի եարադան,
Բէմ, սիթէմի դ ալդըրալըմ արադան,
Նազլի, նազլու գէօրիւշէլիմ, շիմգի գեալ:

Շարաթ իրիկուն Ջէնցանին յանձնեցին Ասմանին և
նրանց առաջնորդեցին իրենց առաջատու: Երկու կարօ-
տակէզ հոգիները այնպէս զքեցին իրար, ինչպէս ղեղձա-
նիկները մտնում են իրենց բունը և ճողովում հրճանքով
ու բերկրանքով:

Վ Ե Ր Զ:

823
-22

ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քեարամն ու Սելին (տպագրվում է)	.	.	.
Շահ—Իսմայիլի հեքիաթը	.	.	30 կ.
Աշըղ—Ղարիբ Բ. տպագր. (պատկերազարդ)	.	.	40 կ.
Դահար—Միրզայի Բ. տպագր.	.	.	30 կ.
Շիրինն ու Ֆահրատը	.	.	30 կ.
Լէյլի և Մաճնուն.	.	.	30 կ.
Քեոռուլի (Հասան փաշան)	.	.	25 կ.
Զինչանն ու Սամանը	.	.	30 կ.
Այրենարան պատկերազարդ	.	.	5 կ.
— թերթի վերայ	.	.	5 կ.

Գումարով գնողներին առանձին գեղջ կը լինի.

Դիմել Александрополь,

Типографія А. Малхасянца.

(306)

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220031993

11

31993